



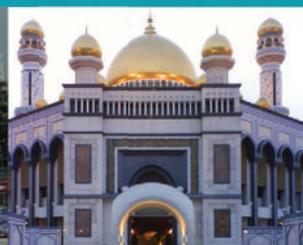
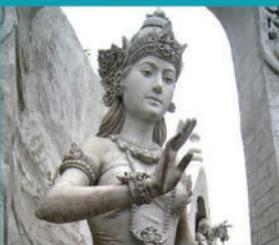
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ศิลปะอาเซียน

อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์
สิงคโปร์ และบรูไน

ASEAN ART



ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล

ศิลปะอาเซียน

(อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์
สิงคโปร์ และบรูไน)

ASEAN ART

(Indonesia, Malaysia, Philippines,
Singapore and Brunei)

ศิลปะอาเซียน

(อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และบรูไน)

ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล



สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2558

620.-

ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล

ศิลปะอาเซียน : อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และบรูไน / ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล

1. ศิลปกรรม - - เอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
2. ศิลปกรรม - - อินโดนีเซีย.
3. ศิลปกรรม - - มาเลเซีย.
4. ศิลปกรรม - - ฟิลิปปินส์.
5. ศิลปกรรม - - สิงคโปร์.
6. ศิลปกรรม - - บรูไน.

709.59

ISBN 978-974-03-3367-8

สพจ. 1945



สรรคุณคำวิชาการ ผู้สังคม
www.ChulaPress.com
Knowledge to All

ลิขสิทธิ์ของสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 1,000 เล่ม พ.ศ. 2558

การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น

ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้จัดจำหน่าย ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

สาขา

ศาลาพระแก้ว โทร. 0-2218-7000-3 โทรสาร 0-2255-4441

สยามสแควร์ โทร. 0-2218-9881-2 โทรสาร 0-2254-9495

ม.นครสวรรค์ จ.พิษณุโลก โทร. 0-5526-0162-4 โทรสาร 0-5526-0165

ม.เทคโนโลยีสุรนารี จ.นครราชสีมา โทร. 0-4421-6131-4 โทรสาร 0-4421-6135

ม.บูรพา จ.ชลบุรี โทร. 0-3839-4855-9 โทรสาร 0-3839-3239

โรงเรียนนายร้อย จปร. จ.นครนายก โทร. 0-3739-3023 โทรสาร 0-3739-3023

ม.พะเยา จ.พะเยา โทร. 0-5446-6799-800 โทรสาร 0-5446-6798

จัตุรัสจามจู้รี (CHAMCHURI SQUARE) ชั้น 4 โทร. 0-2160-5301-2 โทรสาร 0-2160-5304

รัตนานิเบศร์ (แยกแคราย) โทร. 0-2950-5408-9 โทรสาร 0-2950-5405

Call Center (จัดส่งทั่วประเทศ) โทร. 0-2255-4433 <http://www.chulabook.com>

และเครือข่าย

ร้านค้า, หนังสือเข้าชั้นเรียน ติดต่อแผนกขายส่ง สาขารัตนานิเบศร์ (แยกแคราย) โทร. 0-2950-5408-9

โทรสาร 0-2950-5405

กองบรรณาธิการ : รวีวรรณ จันทรมั่น

พิสูจน์อักษร : จุฑามาศ ตั้งจิตพิชัย

ออกแบบปกและรูปเล่ม : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ชอบและทำ โทร. 0-2447-2464, 08-1642-0419

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร. 0-2218-3548-50 <http://www.cuprint.chula.ac.th>

[5810-022]

คำนำ

อันเนื่องมาจากการรวมตัวของชาติต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นประชาคมอาเซียน ในปลาย พ.ศ. 2558 ทำให้เกิดกระแสตื่นตัวและเตรียมความพร้อมในการก้าวเป็นส่วนหนึ่งของอาเซียน ที่จะส่งผลกระทบต่อครั้งใหญ่ให้กับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างไม่เคยมีมาก่อน จึงเป็นที่มาของการเรียบเรียงหนังสือ “ศิลปะอาเซียน” เล่มนี้ เพราะศิลปะมาจากรากฐานทางภูมิปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ สุนทรียะในจิตใจของมนุษย์ เป็นสิ่งจรโลงถึงห้วงความคิดและสะท้อนถึงประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ การเรียนรู้ศิลปะจะทำให้เข้าใจถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชาติต่าง ๆ และเมื่อใดที่เข้าใจในศิลปะ ย่อมทำให้ความพร้อมในความเข้าใจถึงอัตลักษณ์ของประเทศต่าง ๆ ในกลุ่มประชาคมอาเซียนได้อย่างถ่องแท้

หนังสือศิลปะอาเซียนเล่มนี้ ตั้งใจจะให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศิลปะแขนงต่าง ๆ ของชาติอาเซียนทั้งสิบ แต่กระนั้นแม้ว่าจะเรียบเรียงโดยสังเขปแล้วก็ตาม เนื่องจากประชาคมอาเซียน ประกอบไปด้วยกลุ่มประเทศต่าง ๆ รวม 10 ชาติ จึงมีเนื้อหาที่ยาวและลึกซึ้งเกินกว่าจะตัดทอนให้สรุปสั้น ๆ ลงได้ภายในเล่มเดียว ดังนั้นจึงทำให้ต้องแบ่งเนื้อหาของหนังสือศิลปะอาเซียนเป็น 2 เล่ม โดยในเล่มนี้จะกล่าวถึงศิลปะอาเซียนของอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และบรูไน ซึ่งแม้ล้วนเป็นชาติที่ใกล้ตัวเรา แต่ทว่าชาวไทยกลับรู้เรื่องราวทางศิลปะของประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ค่อนข้างน้อย หนังสือ “ศิลปะอาเซียน” เล่มนี้จะทำหน้าที่เป็นดังสะพานเชื่อมโยงไปถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ ในประเด็นด้านศิลปกรรม อันจะทำให้บังเกิดความรู้ซึ่งถึงคุณค่าแห่งศิลปกรรมของมนุษยชาติให้ยั่งยืนสถาพรสืบไป

ขอขอบคุณ ผศ. ดร. อาติศร์ อิตริส รักษาภรณ์ ผู้คอยช่วยเหลือและสนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับมัสยิดของศาสนาอิสลาม ขอขอบคุณ ผศ. ดร. นูรีดา หะยียะโกะ จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่กรุณาช่วยเหลือให้คำปรึกษาด้านภาษามลายู ขอขอบพระคุณสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญและตีพิมพ์จนสำเร็จเป็นรูปเล่มสมบูรณ์

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ ที่ได้อนุญาตให้ใช้ดวงตราอาเซียนบนปกหนังสือ “ศิลปะอาเซียน” อย่างเป็นทางการ ตามหนังสือเลขที่ กต ๑๒๐๒/๕๐๔ ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘

รศ.ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล

มิถุนายน 2558

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
ศิลปะอินโดนีเซีย	
• ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสาธารณรัฐอินโดนีเซีย	2
• ประวัติศาสตร์อินโดนีเซียโดยสังเขป	3
• สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในอินโดนีเซีย	10
• สถาปัตยกรรมอินโดนีเซีย	16
• สถาปัตยกรรมบาหลี่	55
• สถาปัตยกรรมแห่งศาสนาอิสลามในอินโดนีเซีย	70
• สถาปัตยกรรมบ้านพื้นเมืองอินโดนีเซีย	125
• ประติมากรรมอินโดนีเซีย	127
• ศิลปะพื้นบ้านอินโดนีเซีย	150
ศิลปะมาเลเซีย	
• ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสหพันธรัฐมาเลเซีย	162
• ประวัติศาสตร์มาเลเซียโดยสังเขป	163
• สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในมาเลเซีย	167
• สถาปัตยกรรมมาเลเซีย	171
• สถาปัตยกรรมบ้านพื้นเมืองมาเลเซีย	242
• ประติมากรรมมาเลเซีย	245
• ศิลปะพื้นบ้านมาเลเซีย	252
ศิลปะฟิลิปปินส์	
• ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสาธารณรัฐฟิลิปปินส์	260
• ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์โดยสังเขป	261
• สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในฟิลิปปินส์	267
• สถาปัตยกรรมฟิลิปปินส์	269

	หน้า
• สถาปัตยกรรมบ้านพื้นเมืองฟิลิปปินส์	298
• ประติมากรรมฟิลิปปินส์	300
• ศิลปะพื้นบ้านฟิลิปปินส์	315
ศิลปะสิงคโปร์	
• ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสาธารณรัฐสิงคโปร์	322
• ประวัติศาสตร์สิงคโปร์โดยสังเขป	323
• สถาปัตยกรรมสิงคโปร์	326
• ประติมากรรมสิงคโปร์	363
• ศิลปะพื้นบ้านสิงคโปร์	377
ศิลปะบรูไน	
• ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับบรูไนดารุสซาลาม	384
• ประวัติศาสตร์บรูไนโดยสังเขป	385
• สถาปัตยกรรมบรูไน	387
• ศิลปะพื้นบ้านบรูไน	404
บรรณานุกรม	407
ประวัติผู้เขียน	411



ศิลปะ
อินโดนีเซีย

Indonesian
art

کستین ایندونیسیا

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Republic of Indonesia)¹

ที่ตั้ง : ทิศเหนือติดกับทะเลจีนใต้และมหาสมุทรแปซิฟิก ทิศตะวันตกเฉียงใต้ติดกับมหาสมุทรอินเดีย ทิศตะวันออกติดกับติมอร์-เลสเต และปาปัวนิวกินี และทิศใต้ติดกับทะเลติมอร์

เมืองหลวง : กรุงจาการ์ตา

ประชากร : 248 ล้านคน

ภาษา : ภาษาอินโดนีเซีย (Bahasa Indonesia)

ศาสนา : อิสลามร้อยละ 85.2, คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ร้อยละ 8.9, คริสต์นิกายโรมันคาทอลิกร้อยละ 3, ฮินดูร้อยละ 1.8, พุทธร้อยละ 0.8 และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 0.3

การเมืองการปกครอง :

ระบอบสาธารณรัฐแบบประชาธิปไตย มีประธานาธิบดีเป็นประมุข และหัวหน้าฝ่ายบริหาร แบ่งเขตการปกครองเป็น 30 จังหวัด และเขตการปกครองพิเศษ 4 เขต ได้แก่ กรุงจาการ์ตา เมืองยอกยาคาร์ตา จังหวัดอาเจะห์ และจังหวัดปาปัวและปาปัวตะวันตก



แผนที่อินโดนีเซีย (Indonesia)²

¹ กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, *ASEAN Mini Book* (กรุงเทพฯ : กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, 2556), หน้า 15.

² กองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กระทรวงการต่างประเทศ, *สาธารณรัฐอินโดนีเซีย* [Online], Available from: <http://www.mfa.go.th/main/th/world/70/10271-สาธารณรัฐอินโดนีเซีย.html> [2014, February 22]

ประวัติศาสตร์อินโดนีเซียโดยสังเขป

อินโดนีเซีย หรือชวา (Java) ดินแดนที่ประกอบไปด้วยเกาะแก่งนับร้อย แม้ว่าที่มาของคำว่า “ชวา” จะยังไม่มีหลักฐานใดบ่งชี้แน่ชัด บ้างว่ามาจากชื่อของที่ราบสูงจาวาอูต (jawa-wut plant) ซึ่งเป็นคำเรียกของเกาะขนาดใหญ่ แต่มีข้อสันนิษฐานที่แพร่หลายกันว่า คำว่า “ชวา” มีความสัมพันธ์กับศาสนาฮินดูที่ดินแดนแถบนี้รับอิทธิพลดังกล่าวมาจากชมพูทวีปหรืออินเดียในปัจจุบัน โดยอ้างอิงถึงเรื่องราวตอนหนึ่งในมหากาพย์รามายณะ หรือรามเกียรติ์ เมื่อครั้งที่สุกรีพ (Sugriva) ผู้เป็นหนึ่งในทหารเอกของพระรามได้มอบหมายให้ส่งคนไปสืบหานางสีดาที่ “ยาวาทวิปะ (Yawadvipa)” ซึ่งนักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าคือความหมายที่แปลว่า “เกาะชวา” เพราะในภาษาสันสกฤตคำว่า “ทวิปะ (dvipa)” หรือทวีป คือเกาะหรือแผ่นดิน และคำว่า ยาวา (Yawa) ก็คือชวานั่นเอง ส่วนข้อมูลอีกด้านหนึ่งนั้นกล่าวว่า มาจากรากศัพท์ในภาษาออสโตรนีเซียนดั้งเดิม (Proto-Austronesian) ซึ่งแปลว่า “บ้าน”³

อย่างไรก็ตาม หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชวาหรืออินโดนีเซียในปัจจุบัน สามารถลำดับถึงดินแดนและอาณาจักรที่ปกครองแถบชวา สุมาตรา และบอร์เนียวดังนี้

อาณาจักรสมัยต้น คริสต์ศตวรรษที่ 4-16

อาณาจักรกูไต มาร์ตาดีปุระ (Kutai Martadipura Kingdom) ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 4

อาณาจักรกูไต มาร์ตาดีปุระ เป็นการรวมตัวของชุมชนสมัยแรกประวัติศาสตร์ของชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมแถบกาลิมันตันตะวันออกของเกาะบอร์เนียว คือชนเผ่ากูไต หรือกูไตตายัค (Dayak Kutai) อาจนับได้ว่าเป็นอาณาจักรแรกสุดเท่าที่มีการบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์สมัยต้น แม้ว่าการก่อตัวของอาณาจักรและการเชื่อมลงยังมีความเลือนรางไม่ชัดเจน แต่ชนเผ่าพื้นเมืองกูไตนับเป็นส่วนแรกเริ่มของสมัยประวัติศาสตร์ในดินแดนหมู่เกาะอินโดนีเซียที่มีการปกครองระบบราชาและมีตัวอักษรโบราณเป็นของตนเอง

อาณาจักรตรูมะนคร (Tarumanagara Kingdom) ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 4-7

อาณาจักรตรูมะนคร หรือตรูมะนครา หรือ “อาณาจักรตรูมะ (Taruma Kingdom)” สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 358-669 ก่อตั้งขึ้นโดยพระเจ้าชัยสิงหรวมณ (Jayasingawarman) เมื่อ ค.ศ. 358

³ Kamlesh Kapur, *Portraits of a Nation: History of Ancient India* (Regional National History) (New Delhi: Sterling Publishers Pvt. Ltd., 2010), p. 465.

ผู้สืบเชื้อสายกษัตริย์จากราชวงศ์สลังกยาน (Salankayana Dynasty) ในอินเดีย ภายหลังจากอาณาจักรคุปตะโจมตี จึงอพยพลี้ภัยทางทะเลมาถึงดินแดนเกาะชวาตะวันตกและตั้งอาณาจักรตรุมะนครขึ้นต่อมาเมื่อถึงสมัยของพระเจ้าปุรณาวรมัน (Purnawarman) ได้ทำให้อาณาจักรเจริญรุ่งเรือง ค.ศ. 397 ทรงตั้งเมืองหลวงที่ “ซุนดาปุรา” หรือ “สุนทปุระ (Sunda Pura)” บริเวณช่องแคบระหว่างเกาะชวากับสุมาตรา จนทำให้บริเวณช่องแคบแถบนี้มีความรุ่งเรือง และในปัจจุบันรู้จักกันในชื่อ ช่องแคบซุนดา (Sunda Strait)

ประวัติศาสตร์ของอาณาจักรตรุมะนครมีปรากฏร่องรอยของการสร้างเมือง การขุดคูคลองระบายน้ำ ซึ่งปรากฏอยู่บนศิลาจารึกตุกู (Tugu inscription) เป็นตัวอักษรปัลลวะที่จารึกบนศิลาพบที่หมู่บ้านตุกู ตอนเหนือของกรุงจาการ์ตา ข้อเขียนเกี่ยวกับอาณาจักรตรุมะนครยังมีปรากฏในบันทึกของพระภิกษุฟาเสียน (Faxian) สมัยราชวงศ์จิ้นตะวันออก ซึ่งได้บันทึกถึงอาณาจักรแห่งนี้เมื่อครั้งเดินทางไปศึกษาพระธรรมในชมพูทวีประหว่าง ค.ศ. 399-412 ในการเดินทางครั้งนั้น ท่านได้แวะพักที่เกาะชวาประมาณ 6 เดือน โดยในบันทึกพระภิกษุฟาเสียนได้เล่าถึงอาณาจักรตรุมะนครว่าเป็นดินแดนที่นับถือศาสนาฮินดู มีการสร้างรูปเคารพเทพเจ้าฮินดูไว้เป็นจำนวนมาก รวมทั้งในบันทึกราชวงศ์สุยและราชวงศ์ถังของจีนก็มีการเขียนถึงการส่งทูตจากอาณาจักรตรุมะนครมาเจริญสัมพันธไมตรีกับจีนอีกด้วย

อาณาจักรตรุมะนครได้ล่มสลายลงภายหลังการโจมตีของอาณาจักรศรีวิชัยเมื่อ ค.ศ. 669 หลังจากนั้นได้แตกออกเป็น 2 อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรสุนทหะ หรือซุนดา (Sunda Kingdom, ค.ศ. 669-1579) และอาณาจักรการูห์ (Galuh Kingdom, ค.ศ. 669-1482) ต่อมาอาณาจักรการูห์ก็ถูกรวมเข้ากับอาณาจักรสุนทหะเมื่อ ค.ศ. 1482

อาณาจักรศรีวิชัย (Srivijaya Kingdom) ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 7-14

อาณาจักรศรีวิชัยอ้างถึงบันทึกของพ่อค้าชาวจีนที่เขียนถึงบันทึกเกี่ยวกับเมืองท่าที่ขนส่งขึ้นลงสินค้ามีชื่อว่า ชิลิโฟไฮ (Shilifoshi) ในข้อมูลฝ่ายจีนจะอ่านว่า ชื่อสี่ฝอชื่อ (Shilifoshi) ซึ่งนักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าคือ “ศรีวิชัย” แต่เมืองหลวงหรือศูนย์กลางของศรีวิชัยยังเป็นที่ถกเถียงกันว่าอยู่แห่งใดกันแน่ บ้างเชื่อว่าอยู่ที่เมืองจัมโบ (Jambi) ฝั่งตะวันออกของเกาะสุมาตรา บ้างว่าเป็นปาเล็มบัง (Palembang) ตอนใต้ของเกาะสุมาตรา บ้างว่าเป็นเมืองเกดะห์ในคาบสมุทรมลายู แต่ในหลักฐานฝ่ายไทยเชื่อว่าอยู่ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีของไทย ซึ่งในขณะนั้นเป็นสมัยรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนานิกายมหายานบนแผ่นดินอาณาจักรศรีวิชัย

อย่างไรก็ตาม อาณาจักรศรีวิชัยครอบคลุมอาณาเขตกว้างขวางตั้งแต่บริเวณปลายแหลมมลายู เกาะสุมาตราไปจนถึงฝั่งตะวันตกของเกาะชวา บันทึกประวัติศาสตร์ของมาเลเซียและตะวันตกเชื่อว่าเมืองปาเล็มบัง (Palembang) น่าจะเป็นเมืองหลวงดั้งเดิมของอาณาจักรศรีวิชัย โดยขยายอิทธิพลไปสู่เมืองหลวงรองในเมืองจัมปาและเมืองไชยา ใน ค.ศ. 1025 อาณาจักรโจฬะจากอินเดียได้แผ่อิทธิพล

มาถึงคาบสมุทรมลายูและโจมตีปาเล็มบังแห่งศรีวิชัย และสามารถยึดครองอาณาจักรศรีวิชัยได้ทั้งหมด ในขณะที่ทางฝั่งเกาะชวาได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของอาณาจักรสิงหะสำหรับเมื่อ ค.ศ. 1290 แต่เพียงไม่นานเท่านั้นอาณาจักรสิงหะสำหรับก็ล่มสลายลง ด้วยการทำลายจากอาณาจักรแห่งใหม่คือ “อาณาจักรมัชปาหิต” เมื่อ ค.ศ. 1293

อาณาจักรกลิงคะ (Kalingga Kingdom) ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 6-7

อาณาจักรกลิงคะ ในชวาเรียกว่า “การาจันกลิงคะ (Karajan Kalingga)” หรืออาณาจักรเหอหลิง (Hening) ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะชวาภาคกลาง สันนิษฐานว่าเป็นแถบระหว่างเมืองเปกาลงกันกับเซปารา เป็นอาณาจักรร่วมสมัยเดียวกับอาณาจักรตรูเมนครและอาณาจักรกูไต มาร์ตาตีปุระ แต่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่ชัดเจนนัก คงมีการอ้างอิงจากบันทึกการเดินทางของพระภิกษุจินสมัยราชวงศ์ถังนามว่า “ฮุยหนิง (Huineng)” ซึ่งเรียกดินแดนนี้ว่าเหอหลิง และใช้ชีวิตอยู่ที่นั่นนานถึง 3 ปี ทำให้พระพุทธรูปศานานิกายมหายานจากจีนมีการเผยแพร่มายังภูมิภาคแถบนี้มากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม นักวิชาการหลายท่านยังเห็นพ้องว่า ดินแดนส่วนใหญ่ของอาณาจักรกลิงคะน่าจะรับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูเป็นส่วนใหญ่ โดยมีพระพุทธรูปหลายในบางส่วน

อนึ่ง มีการบันทึกเกี่ยวกับตำนานของอาณาจักรกลิงคะ ภายใต้การปกครองของราชินีสิมา (Queen Shima) ในราว ค.ศ. 674 กล่าวถึงความซื่อสัตย์ของชาวกลิงคะ และความรุ่งเรืองของอาณาจักรกลิงคะ รวมทั้งราชินีสิมายังมีฐานะเป็นพระอัยยิกาของพระเจ้าสัญชัย (Sanjaya) ผู้เป็นกษัตริย์แห่งอาณาจักรเมตังในภายหลัง

อาณาจักรเมตัง (Medang Kingdom) หรืออาณาจักรมะตะรัม (Mataram Kingdom) คริสต์ศตวรรษที่ 8-11

อาณาจักรเมตัง ก่อตั้งขึ้นโดยพระเจ้าสัญชัย หรือพระเจ้าศรีสัญชัยแห่งมะตะรัม (King Sanjaya of Mataram) เป็นอาณาจักรโบราณของชวาระหว่าง ค.ศ. 732-1006 มีศูนย์กลางอยู่บริเวณภาคกลางของเกาะชวา (ปัจจุบันนี้คือเมืองย็อกยาคาร์ตา) สาเหตุที่เรียกในอีกชื่อหนึ่งว่าอาณาจักรมะตะรัม เพราะว่าเมืองหลวงของอาณาจักรแห่งนี้คือ “เมืองมะตะรัม” ทำให้มีการเรียกอีกแบบหนึ่งนับเป็นอาณาจักรแห่งความรุ่งเรืองที่เรียกกันว่า “อาณาจักรฮินดู-พุทธชวา (Javanese Hindu-Buddhist kingdom)” เพราะในสมัยนี้เองที่ศาสนาฮินดูและพระพุทธรูปศานานิกายมหายานมีความเจริญรุ่งเรืองกว้างขวางในหมู่เกาะชวา บางครั้งคติแบบฮินดู-พุทธก็รวมเข้าด้วยกันดังที่มีปรากฏในสถาปัตยกรรมหลายแห่ง เรื่องราวของอาณาจักรเมตังดังกล่าวนี้มีปรากฏอยู่บนศิลาจารึกจังกาล (Canggal inscription) ที่สร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 732 บันทึกที่มาของการก่อตั้งอาณาจักรเมตังบนเกาะยาวาทวีปะ (ชวา)

ราชวงศ์ไศเลนทร์ (Sailendra Dynasty) หรือ “ราชวงศ์ไศเลนทรา” เป็นราชวงศ์ที่ปกครองอาณาจักรเมตังหลังคริสต์ศตวรรษที่ 7 ในขณะที่ข้อมูลบางแห่งอ้างถึง “ราชวงศ์สัจชัย (Sanjaya Dynasty)” ที่ครองอำนาจเหนือหมู่เกาะชวาในเวลาเดียวกัน โดยทั้ง 2 ราชวงศ์สืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าสัจชัยผู้ก่อตั้งอาณาจักรเมตังหรือมะตะรัม แต่ในบางเอกสารเชื่อว่าไม่มีราชวงศ์สัจชัยแต่อย่างใด

ยุคทองของอาณาจักรเมตังอยู่ในช่วงสมัยของพระเจ้าปังกะรัน (Panangkaran) ถึงสมัยพระเจ้าบาลิตุง (Balitung) หรือระหว่าง ค.ศ. 760-910 ในระหว่างนี้เองที่เกิดการสร้างบุโรพุทโธ และเทวาลัยปรัมบานัน รวมทั้งเป็นสมัยแห่งความรุ่งเรืองของศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนาควบคู่กัน

เมื่อ ค.ศ. 929 ศูนย์กลางเดิมของอาณาจักรเมตังบริเวณภาคกลางของเกาะชวา ได้ย้ายไปยังบริเวณเกาะชวาตะวันออกในสมัยของเจ้ามปูสินทก (Mpu Sindok) มีการสันนิษฐานถึงสาเหตุของการย้าย 2 ประเด็นคือ เพื่อหลบภัยจากการระเบิดของภูเขาไฟเมราปี (Mount Merapi) และอาจเป็นเพราะเกิดจากรุกรานจากอาณาจักรศรีวิชัย ในที่สุดอาณาจักรเมตังได้ล่มสลายลงในสมัยของพระเจ้าธรรมวงศา (Dharmawangsa) เมื่อ ค.ศ. 1006 จากสงคราม และเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ต่ออาณาจักรศรีวิชัย ทำให้อาณาจักรเมตังสิ้นสุดลงตั้งแต่นั้นมา ในเวลาก่อนการล่มสลายของอาณาจักรเมตัง “ไอรลังคะ (Airlangga)” ผู้เป็นเชื้อพระวงศ์ของเมตังได้ลี้ภัยออกไปทางฝั่งตะวันออก และก่อตั้งอาณาจักรแห่งใหม่ซึ่งรวมเกาะบาหลีไว้ด้วยกัน เรียกว่า “อาณาจักรกาหุรีปัน (Kahuripan Kingdom)” โดยพยายามฟื้นฟูความรุ่งเรืองให้กลับคืนมาอีกครั้ง มีการรับทั้งศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนาผสมรวมเข้าด้วยกันในหมู่ประชาชน แต่อณาจักรกาหุรีปันคงอยู่เพียงระยะเวลาสั้น ๆ เพียง 39 ปีก็ล่มสลายลงเมื่อ ค.ศ. 1045 ก่อนสิ้นสุดลงนั้นอาณาจักรกาหุรีได้แยกออกเป็น 2 อาณาจักร ได้แก่ อาณาจักรจังกาละ (Janggala Kingdom) และอาณาจักรเกดิรี (Kediri Kingdom) ก่อนที่ทั้งหมดจะถูกผนวกรวมเข้ากับอาณาจักรสิงหะสำหรับในเวลาต่อมา

อาณาจักรสิงหะสำหรับ (Singhasari Kingdom) คริสต์ศตวรรษที่ 13

อาณาจักรสิงหะสำหรับมีอำนาจอยู่เหนือหมู่เกาะชวาตะวันออก ในระหว่าง ค.ศ. 1222-1292 มีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองกุตาจายา (เมืองเมลังในปัจจุบัน) อาณาจักรแห่งนี้สถาปนาขึ้นโดยพระเจ้าเคนอังกะ (Ken Arok) ภายหลังจากการพิชิตพระเจ้าเกอร์ตัจายา (Kertajaya) กษัตริย์องค์สุดท้ายของอาณาจักรเกดิรี เรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้าเคนอังกะและอาณาจักรสิงหะสำหรับสมัยต้น มักเป็นเรื่องราวในตำนานที่เล่าขานเกี่ยวกับกิริชอาถรรพ์และการแย่งชิงบัลลังก์ที่เล่าขานกันในเกาะชวากลางและตะวันออก

ยุคทองของอาณาจักรสิงหะสำหรับอยู่ในช่วงรัชสมัยของพระเจ้าเกอร์ตานิครา (Kertanegara) กษัตริย์องค์ที่ 5 ของสิงหะสำหรับ ซึ่งเป็นสมัยที่อาณาจักรแผ่อิทธิพลไปกว้างไกลถึงช่องแคบมะละกา แต่ทว่าเมื่อจักรพรรดิกุบไลข่านแห่งราชวงศ์หยวนส่งทูตมาทวงถามบรรณาการ กลับถูกพระองค์ตัด

ไบฮู สร้างความโกรธกริ้วให้กับกบฏไลข่านเป็นอย่างมาก นำมาสู่การเคลื่อนไหวทัพมองโกลทางทะเลมายังชาวซำร่ายยังเกิดความระส่ำระสายมาสู่ราชสำนักเมื่อเกิดการกบฏจาก “จายากัตวัง (Jayakatwang)” และนำทหารปลงพระชนม์พระเจ้าเกอร์ตาเนครา

ภายหลังการล่มสลายของอาณาจักรสิงหะสำหรับ ราเดนวิจายา (Raden Wijaya) เป็นหนึ่งในเชื้อพระวงศ์ของสิงหะสำหรับที่หลบหนีไปยังเกาะมาดูรา ส่วนจายากัตวังได้ตั้งตนเป็นกษัตริย์ และสถาปนาอาณาจักรเกติรีขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เมื่อกองทัพมองโกลมาถึงชาว ราเดนวิจายาได้ดำเนินอุบายให้มองโกลเข้าใจผิดคิดว่า จายากัตวังคือพระเจ้าเกอร์ตาจายา ทำให้มองโกลรุกเข้าพิชิตอาณาจักรเกติรีพินาศและปลงพระชนม์จายากัตวัง

จักรวรรดิมาชปาหิต (Majapahit Empire) คริสต์ศตวรรษที่ 13-16

ปฐมกษัตริย์พระองค์แรกคือ “พระเจ้าราเดนวิจายา” ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีชัยชนะต่อสงครามยุทธนาวีต่อกองทัพมองโกลของราชวงศ์หยวน เมื่อฉวยโอกาสโจมตีมองโกลภายหลังสงครามกับอาณาจักรเกติรี ทำให้กองทัพมองโกลต้องถอนทัพกลับจีนก่อนสิ้นสุตลุมมรสมุ ต่อมาพระเจ้าราเดนวิจายาทรงก่อตั้งอาณาจักรมาชปาหิต โดยมีเมืองโตรวูลัน (Trowulan) เป็นเมืองหลวง มีความรุ่งเรืองตั้งแต่ ค.ศ. 1293-1527

ยุคแห่งอำนาจของอาณาจักรมาชปาหิตถึงจุดสูงสุดในรัชสมัยของฮายัมวูร์ค (Hayam Wuruk) หรือพระเจ้าราชเสนคร (King Rajasanagara) ในระหว่าง ค.ศ. 1350-1389 อาณาจักรมาชปาหิตสามารถแผ่แสนยานุภาพทางทหารกว้างไกล มีอำนาจการปกครองครอบคลุมเกาะสุมาตรา แหลมมลายู บอร์เนียว ลังกาสูกะ และเขตแดนโดยรอบจนถึงหมู่เกาะโซโล ติมอร์ และนิวกินีในปัจจุบัน ในสมัยจักรวรรดิมาชปาหิตนี้เองที่ได้เกิดคำเรียกดินแดนหมู่เกาะรอบ ๆ เกาะชวาว่า “นูซันตารา (Nusantara)” ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ที่เป็นเมืองบริวารของจักรวรรดิมาชปาหิตทั้งหมดกว่า 68 เมือง ต่อมาภายหลังคำว่า นูซันตาราจึงเป็นความหมายที่ใช้เรียกดินแดนของศาสนาอิสลามที่แผ่อิทธิพลครอบคลุมในอาณาเขตดังกล่าว ดังนั้น นักประวัติศาสตร์จึงนิยมยกย่องให้สมัยอาณาจักรมาชปาหิตเป็น “จักรวรรดิ (Empire)” ที่มีความรุ่งเรืองและมีอำนาจยาวนานติดต่อกันมากกว่า 234 ปี

จักรวรรดิมาชปาหิต เป็นอาณาจักรสุดท้ายแห่งความรุ่งเรืองของศาสนาฮินดู-พุทธ และเป็นยุคทองของศิลปะ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นช่วงสมัยแห่งการก่อตัวขึ้นของรัฐสุลต่าน และการแพร่หลายของศาสนาอิสลามที่เริ่มเข้ามาแทนที่ศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียปัจจุบัน

สมัยแห่งรัฐสุลต่านและความรุ่งเรืองของศาสนาอิสลาม คริสต์ศตวรรษที่ 16-20

ภายหลังจากความเสื่อมของจักรวรรดิมัชปาหิตอันเนื่องมาจากความขัดแย้งในราชสำนักและการแย่งชิงราชบัลลังก์ ศาสนาอิสลามได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อความเชื่อความศรัทธาของชาวพื้นเมืองในภูมิภาคแถบนี้โดยตรงจากนักเผยแผ่ศาสนาอิสลาม จากศูนย์กลางศาสนาอิสลามในนครมักกะฮ์ (เมกกะ) และผ่านทางพ่อค้าวานิชย์ตะวันออกกลาง เปอร์เซีย และอินเดีย ซึ่งย้อนหลังไปถึงสมัยยุคต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 8-12 รวมทั้งการเดินทางสำรวจทางทะเลของเจิ้งเหอ (Zheng He) ในสมัยต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 ซึ่งเจิ้งเหอเองนั้นเป็นจีนมุสลิมและดำรงตำแหน่งขุนนางจีนสมัยราชวงศ์หมิง ทำให้ผู้ติดตามชาวจีนมุสลิมได้เข้ามาตั้งชุมชนชาวมุสลิมเพิ่มมากขึ้นในดินแดนของเกาะชวาและสุมาตรา การเผยแผ่ศาสนาอิสลามในชวาเริ่มขึ้นในกลุ่มผู้นำท้องถิ่นและชนชั้นสูง ทำให้ประชาชนเริ่มให้ความศรัทธานับถือตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากการเผยแผ่ของนักบุญที่รู้จักในนามว่า วาลีโซง (Wali Songo) ทำให้ศาสนาอิสลามเป็นที่แพร่หลายอย่างรวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้นตามลำดับ

รัฐสุลต่านแห่งแรกที่ก่อตั้งขึ้นคือ รัฐสุลต่านปาไซ (Pasai Sultanate) เมื่อ ค.ศ. 1267 ตามมาด้วยรัฐสุลต่านมะละกา (Malacca Sultanate) เมื่อ ค.ศ. 1400 รัฐสุลต่านจีเรอบอน (Cirebon Sultanate) เมื่อ ค.ศ. 1445 รัฐสุลต่านเดมัก (Demak Sultanate) เมื่อ ค.ศ. 1475 รัฐสุลต่านอาเจาะห์ (Aceh Sultanate) เมื่อ ค.ศ. 1496 รัฐสุลต่านบันเต็น (Banten Sultanate) เมื่อ ค.ศ. 1526 และรัฐสุลต่านมะตะรัม (Mataram Sultanate) เมื่อ ค.ศ. 1587 รัฐสุลต่านเดมักสามารถพิชิตจักรวรรดิมัชปาหิตล่มสลายลงเมื่อ ค.ศ. 1527 ทำให้ชุมชนดั้งเดิมของมัชปาหิตต่างอพยพไปยังฝั่งตะวันออกของเกาะชวาและในเกาะบาหลี และรัฐสุลต่านกลุ่มต่าง ๆ ได้แผ่อำนาจเข้าแทนที่สืบมา

สมัยอาณานิคมของฮอลันดา คริสต์ศตวรรษที่ 17-20

การรุกรานของชาติตะวันตกเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยกองทหารดัตช์หรือฮอลันดาที่แย่งชิงมะละกาจากโปรตุเกสมาอยู่ภายใต้การครอบครองของตนเอง และแผ่อิทธิพลเข้าควบคุมการค้าเหนือดินแดนต่าง ๆ ในคาบสมุทรมลายู แผ่เข้ามาถึงหมู่เกาะต่าง ๆ ของชวาและสุมาตรา ชาวดัตช์ได้ตั้งบริษัทดัตช์อีสต์อินเดีย (Dutch East India Company) เมื่อ ค.ศ. 1602 ที่เมืองปัตตาเวีย (Batavia) หรือกรุงจาการ์ตาในปัจจุบัน ด้านหนึ่งเพื่อช่วยต้านอำนาจฝ่ายโปรตุเกส อีกด้านหนึ่งเป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากชวา ทำให้เกิดการต่อต้านจากรัฐสุลต่านหลายแห่งติดต้ามมา และแล้วในที่สุด ดัตช์เริ่มเข้ายึดครองรัฐสุลต่านต่าง ๆ ด้วยอาวุธที่ทันสมัยและการทำสงครามเข้าครอบครองหมู่เกาะต่าง ๆ ของชวาเป็นอาณานิคมของตนเอง

สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

ในช่วง ค.ศ. 1799 บริษัทดัตช์อีสต์อินเดียประสบภาวะล้มละลาย ทำให้อังกฤษก้าวเข้ามามีบทบาทครอบครองหมู่เกาะชวาในระยะเวลาสั้น ๆ ช่วง ค.ศ. 1811-1816 แต่ดัตช์ยังคงแย่งชิงเพื่อยึดครองดินแดนต่าง ๆ ของชวาอย่างรุนแรง ทำให้อังกฤษถอนตัวไปปกครองมลายูและสิงคโปร์สืบแทน จนกระทั่งในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เมื่อ ค.ศ. 1924 ได้เริ่มเกิดกระแสการประท้วงและการกบฏจากกลุ่มนักศึกษาผู้รักชาตินำโดยซูการ์โน เพื่อเรียกร้องอิสรภาพภายใต้คำขวัญ “หนึ่งชาติ หนึ่งภาษา หนึ่งประชาชน” การเคลื่อนไหวดังกล่าวได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ของอินโดนีเซีย กระทั่งในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา กองทัพญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองอินโดนีเซียเมื่อ ค.ศ. 1942-1944 แต่เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายดัตช์ยังคงพยายามกลับเข้ายึดครองอินโดนีเซียอีกครั้ง จนเกิดการต่อสู้และเกิดจลาจลอย่างรุนแรงบนเกาะสุมาตรา และใน ค.ศ. 1949 คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติบังคับให้ดัตช์มอบอธิปไตยคืนให้แก่อินโดนีเซีย นำไปสู่เอกราชอย่างสมบูรณ์ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1949 ทำให้อินโดนีเซียเปลี่ยนไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐในนามของประเทศ “สาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Republic of Indonesia)”

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในอินโดนีเซีย (Prehistoric of Indonesia)

ยุคหินเก่า (Paleolithic) ประมาณ 1.5 ล้านปี-550,000 ปี

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่มีการขุดค้นพบในอินโดนีเซีย มีความเก่าแก่ย้อนหลังกลับไปประมาณ 50,000 ปีก่อน เป็นช่วงสมัยของยุคดึกดำบรรพ์ของมนุษย์โบราณ มีร่องรอยหลักฐานถึงการใช้นหินเป็นอาวุธในการล่าสัตว์ และการใช้เครื่องมือหินแบบง่าย ๆ โดยพบที่แหล่งมนุษย์ยุคเริ่มแรกซังจี้รัน (Sangiran) และงันดง (Ngandong) เมื่อวิเคราะห์จากร่องรอยของฟอสซิลจึงเห็นได้ถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ที่สันนิษฐานได้ว่าดำรงอยู่ยาวนาน อาจย้อนหลังไปถึงประมาณ 1.5 ล้านปี-550,000 ปีล่วงมาแล้ว

มนุษย์ชวา (Java Man) และแหล่งมนุษย์ยุคเริ่มแรกซังจี้รัน (Sangiran Early Man Site)

ฟอสซิลของมนุษย์ชวา นับเป็นการค้นพบครั้งสำคัญที่สุดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขุดพบเมื่อ ค.ศ. 1891 โดยแพทย์ชาวดัตช์ เออเจน ดูบัวส์ (Eugène Dubois) โดยพบที่ตริณิงาวี (Trinil-Ngawi) บริเวณลุ่มแม่น้ำโซโล (Solo River) เกาะชวาภาคกลาง เป็นสายพันธุ์โฮโม อีเรคตัส (Homo Erectus) ที่คล้ายคลึงกับมนุษย์สมัยปัจจุบัน โดยพบชิ้นส่วนของกะโหลกศีรษะตอนบน ฟัน และกระดูกต้นขา มีส่วนสูงประมาณ 5.7 ฟุต สะท้อนถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ชาติเช่นเดียวกับมนุษย์ปักกิ่งในจีน ต่อมาใน ค.ศ. 1936 ได้มีการสำรวจซากฟอสซิลของมนุษย์ชวาอีกครั้งในแถบซังจี้รัน ทางภาคกลางของเกาะชวา พบหลักฐานฟอสซิลกระดูกกว่า 50 ซาก โดยครั้งหนึ่งเป็นฟอสซิลของมนุษย์ดึกดำบรรพ์ที่เคยดำรงชีวิตอยู่ในอดีต ยิ่งทำให้พบหลักฐานร่องรอยเกี่ยวกับมนุษย์ชวาสมบูรณ์



พิพิธภัณฑ์โบราณคดีซังจี้รันและการจำลองเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ชวาในอดีต

มากยิ่งขึ้น นับเป็นร่องรอยสำคัญที่แสดงถึงวิวัฒนาการของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่ายิ่งต่อทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์

ใน ค.ศ. 1996 แหล่งมนุษย์ยุคเริ่มแรกซังจิงรัน (Sangiran) ซึ่งเป็นสถานที่ที่ขุดค้นพบมนุษย์ชาวไทรโยลได้รับการรับรองเป็นมรดกโลกของประเทศอินโดนีเซีย และมีการตั้งพิพิธภัณฑสถานโบราณคดีซังจิงรันขึ้นที่นี่ในเวลาต่อมา

มนุษย์โซโล (Solo Man) และแหล่งมนุษย์ยุคเริ่มแรกงันดง (Ngandong Early Man Site)

ซากฟอสซิลของมนุษย์โซโลพบในช่วง ค.ศ. 1931-1933 บริเวณแถบแม่น้ำเบนกาวันโซโล (Bengawan Solo River) เกาะชวากลาง เป็นแหล่งมนุษย์ยุคเริ่มแรกงันดง (Ngandong) มนุษย์โซโลนับเป็นสายพันธุ์โฮโม อีเรคตัส เช่นเดียวกับมนุษย์ชาวที่มีการค้นพบในอดีต มีลักษณะใกล้เคียงกับมนุษย์ปัจจุบันค่อนข้างมาก เป็นสายพันธุ์สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมคล้ายมนุษย์ที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอายุย้อนหลังประมาณ 550,000-143,000 ปีก่อน และยังมีความเกี่ยวข้องกับสายพันธุ์ออสเตรลอยด์ดั้งเดิมที่อยู่ห่างไกล ซึ่งเชื่อว่าครั้งหนึ่งเคยตั้งถิ่นฐานในพื้นที่แถบนี้ก่อนที่จะอพยพกระจายไปในดินแดนทวีปออสเตรเลีย

ยุคหินใหม่ (Neolithic) ประมาณ 20,000-4,000 ปี

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในยุคหินใหม่ เป็นช่วงสมัยของมนุษย์โบราณที่ดำรงชีวิตอยู่รวมกันเป็นชุมชนแบบบุพกาล โดยพบจากหลักฐานประเภทขวานหินและเครื่องมือหินขัด ในสมัยหินใหม่ยังพบหลักฐานของการอยู่กันเป็นกลุ่มของมนุษย์ ดังเห็นได้จากการสร้างวัฒนธรรมหินใหญ่ (megalithic culture) หรือการสร้างอนุสาวรีย์หิน หรือแท่งเสาหินขนาดใหญ่ในบริเวณที่มนุษย์โบราณอาศัยอยู่ พบการก่อหินทั้งแบบเมนเฮอร์ (Menhirs) หรือหินตั้ง บางเป็นลักษณะแบบโดลเมน (dolmens) หรือโต๊ะหิน รวมทั้งการวางก้อนหินซ้อน ๆ และเนินหินแบบพีระมิด ดังเช่นการพบในพื้นที่หลาย ๆ แหล่ง อาทิ เกาะชวา เกาะสุมาตรา เกาะซูลาเวซี (เซเลบีส) และหมู่เกาะซุนดา

ในจำนวนวัฒนธรรมหินใหญ่จำนวนมากที่พบในอินโดนีเซีย ตัวอย่างเช่น อนุสาวรีย์หินแห่งโตรจาจา เสาหินแกะสลักในหุบเขานาปู เบโซฮา และบาดา

อนุสาวรีย์หินแห่งโตรจาจา (Monoliths of Toraja)

อนุสาวรีย์หินแห่งโตรจาจา ชาวพื้นเมืองเรียกกันว่า “ซิมบุงบาตู (Simbuang batu)” คำว่า “บาตู” แปลว่า หิน ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ของตানাโตรจาจา (Tana Toraja) ซึ่งเป็นเขตของชนกลุ่มน้อยเผ่าโตรจาจา บนภูเขาทางตอนใต้ของเกาะซูลาเวซี (Sulawesi) ลักษณะอนุสาวรีย์หินที่โตรจาจาเป็นแท่งเสาหินแบบเมนเฮอร์ (Menhirs) หรือหินตั้ง เป็นแท่งหินปลายเรียว มีขนาดความสูงตั้งแต่ประมาณ

150-650 เซนติเมตร วางเป็นกลุ่มรวมกันบนเนินเขา สันนิษฐานว่าอาจเป็นที่ฝังศพโบราณหรือการวางตำแหน่งสถานที่บูชาและประกอบพิธีกรรมโบราณในอดีต



อนุสาวรีย์หินแห่งโตราจ่า บนเกาะชูลาเวซี

หินแกะสลักในหุบเขานาปู เบโซอา และบาดา

หินแกะสลักในหุบเขานาปู เบโซอา และบาดาเป็นตัวอย่างของอนุสาวรีย์หิน หรือเมกาลิธ (Megaliths) จำนวนมากกว่า 400 ชิ้นที่แกะสลักสร้างเป็นรูปทรงลักษณะคล้ายตัวแทนของมนุษย์ มีขนาดที่แตกต่างกันไป ตั้งแต่ 50 เซนติเมตรไปจนถึงกว่า 4.5 เมตร (15 ฟุต) วัตถุประสงค์ในการสร้างนั้นยังคงเป็นปริศนาที่ไม่มีผู้ใดล่วงรู้ อาจเป็นส่วนหนึ่งของลัทธิดึกดำบรรพ์เกี่ยวกับการบูชา วิญญาณนิยม หรือการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ นอกจากกรุปแกะสลักรูปร่างแบบมนุษย์แล้วยังมีหินใหญ่คล้ายหม้อหรือโอ่งขนาดยักษ์เรียกว่า “กาลัมบา (Kalamba)” มีการแกะสลักรูปคล้ายมนุษย์อยู่โดยรอบ และแผ่นหินที่มีการแกะสลักรูปประหลาดคล้ายมนุษย์เกาะอยู่ด้านบนเรียกว่า “ตุตุนา (Tutu'na)” หินแกะสลักเหล่านี้พบกันอยู่กระจัดกระจายในเกาะชูลาเวซี แถบหุบเขานาปู (Napu Valley) หุบเขาเบโซอา (Besoa Valley) และหุบเขาบาดา (Bada Valley) นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า หินแกะสลักดังกล่าวอาจมีอายุที่เก่าแก่ย้อนหลังไปประมาณ 3,000 ปีก่อนคริสตกาล ถึง ค.ศ. 1000

รูปลักษณะที่แปลกประหลาดของหินแกะสลักในหุบเขานาปู เบโซอา และบาดาในอินโดนีเซีย มีข้อสันนิษฐานทางโบราณคดีว่า อาจเป็นเครื่องหมายองคชาติของเพศชาย มีลักษณะคล้ายคลึงกับ โดล ฮารูบัง (Dol Hareubang) ในเกาหลีใต้ และหินโมอาย (Moai) ของโพลินีเซียนบนเกาะอีสเตอร์ ในชิลี รวมทั้งหินแกะสลักในหุบเขาทั้งสามนั้น ทุก ๆ ตัวจะมีแบบการแกะสลักแบบอย่างเดียวกัน คือ ส่วนศีรษะกลม ดวงตากกลมโต ลำตัวเป็นแท่งเสาหิน มือทั้ง 2 ข้างวางแนบข้างลำตัวบริเวณ หน้าท้อง บางตัวมีหัวนมเด่นชัด และมีการแสดงถึงรูปอวัยวะเพศชายแกะสลักไว้อย่างชัดเจน⁴

แท่งหินแกะสลักที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในหุบเขาบาดา ชาวพื้นเมืองเรียกกันว่า “พาลินโด (Palindo)” แปลว่า ผู้สำราญ เป็นแท่งเสาหินที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในกลุ่มหินแกะสลักในหุบเขาบาดา มีขนาดความสูงกว่า 4 เมตร รูปร่างคล้ายมนุษย์ ศีรษะกลมโต ดวงตาขนาดใหญ่ สองมือวางทาบ บริเวณส่วนหน้าท้อง และแสดงสัญลักษณ์รูปองคชาติของเพศชาย ในบริเวณใกล้เคียงยังมีเสาหิน คล้ายคลึงกันอีกกว่า 13 ชิ้น แต่ละตัวมีหน้าตาที่ไม่เหมือนกัน สันนิษฐานว่าอาจตั้งใจให้เป็นตัวแทน ในบางสิ่งบางอย่าง หรืออาจสร้างขึ้นโดยช่างแกะสลักโบราณหลายคน



“กาลัมบา” หินใหญ่คล้ายหม้อหรือโองัยักษ์

⁴ Rikclefs, M.C., *A History of Modern Indonesia Since c.1300*, 2nd Edition. (London: MacMillan, 1993), p. 89.



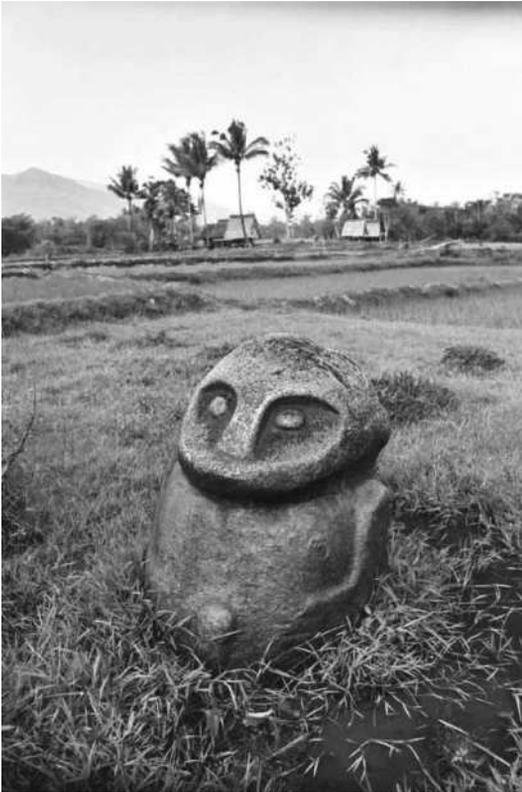
“ตุตุนา” แผ่นหินขนาดใหญ่



อนุสาวรีย์หิน “พาลินโด (Palindo)” สูง 440 ซม.
หุบเขาบาดา เกาะซูลาเวซี



อนุสาวรีย์หิน “บินูอันกา (Binuanga)”
คาบสมุทรมินาฮาซา เกาะซูลาเวซี



อนุสาวรีย์หิน “ฮัมโบอา (Hamboa)” สูง 40 ซม.
หุบเขาบาดา เกาะซูลาเวซี



อนุสาวรีย์หิน “โตปาตุรู (Topaturu)” สูง 375 ซม.
หุบเขาบาดา เกาะซูลาเวซี

ศิลปะอินโดนีเซีย

ศิลปะอินโดนีเซีย หรือบ้างเรียกกันมาแต่เดิมว่า “ศิลปะชวา (Java Art)” มีความหมายครอบคลุมถึงศิลปะที่ปรากฏในดินแดนหมู่เกาะต่าง ๆ ของอินโดนีเซีย ชวา บอร์เนียว สุมาตรา บาหลี ฯลฯ เมื่อย้อนรอยแห่งประวัติศาสตร์อันยาวนานของดินแดนแถบนี้จะเห็นได้ว่า “ศิลปะชวา” ในระยะแรกนั้นเป็นการรับเอาแบบอย่างศิลปะและวัฒนธรรมและศิลปะอินเดีย ภายใต้อิทธิพลทางคติความเชื่อในศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนา

การแบ่งลำดับของศิลปะอินโดนีเซียภายใต้อิทธิพลของศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนา ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ได้แบ่งศิลปะชวาเป็น 2 สมัยใหญ่ ๆ คือ

1. สมัยอินเดีย-ชวา หรือชวาภาคกลาง ในสมัยนี้ศาสนสถานส่วนใหญ่ตั้งอยู่ทางภาคกลางของเกาะ และระยะเวลาอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 หรือ 13 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 16 (ตรงกับคริสต์ศตวรรษที่ 11) แม้ว่าอิทธิพลของศิลปะอินเดียมีอยู่อย่างมากมาย แต่ศิลปะชวาก็ยังมีลักษณะเป็นของตนเอง

2. ศิลปะชาวภาคตะวันออกเฉียง เป็นศิลปะที่สืบต่อจากสมัยแรก แต่มาเจริญถึงขีดสุดในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-20 (ตรงกับคริสต์ศตวรรษที่ 13-15) สมัยนี้ศิลปะเจริญขึ้นทางภาคตะวันออกเฉียงของเกาะ และได้แผ่ไปจนกระทั่งถึงเกาะบาหลี ศิลปะชาวสมัยนี้หลังจากเจริญขึ้นแล้วก็มีความงามตามอุดมคติลดน้อยลง และมีลักษณะเป็นของตนเองยิ่งกว่าศิลปะชาวภาคกลาง เกิดมีอิทธิพลของท้องถิ่นและอิทธิพลจากภายนอกเพิ่มขึ้น⁵

กล่าวโดยสรุปคือ อิทธิพลของอินเดียได้ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะระยะแรกของชาว จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 11 โดยมีศูนย์กลางทางแถบชาวภาคกลาง ทำให้นิยมเรียกกันว่า “ศิลปะชาวภาคกลาง” โดยได้รับการอุปถัมภ์จากอาณาจักรต่าง ๆ ที่มีอำนาจเหนือดินแดนหมู่เกาะชาวในขณะนั้น ต่อมาศูนย์กลางของชาวได้ย้ายไปยังภาคตะวันออกเฉียงของเกาะชาว ทำให้เรียกศิลปะในระยะนี้ว่า “ศิลปะชาวภาคตะวันออกเฉียง” โดยมีอาณาจักรสิงหะสำหรับและอาณาจักรมัชปาหิตให้ความอุปถัมภ์ ครั้นเมื่อศาสนาอิสลามเริ่มแพร่หลายเข้ามาในเกาะชาว ทำให้ชาวฮินดูจำนวนมากอพยพเข้าสู่เกาะบาหลี ครอบงำจนกระทั่งเมื่ออาณาจักรมัชปาหิตล่มสลายลง ทำให้บาหลีกลายเป็นเกาะเพียงหนึ่งเดียวในชาวที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมและศาสนาฮินดูมาจนถึงปัจจุบัน เรียกกันว่า “ศิลปะบาหลี” ที่มีการผสมผสานระหว่างศาสนาฮินดูแบบอินเดียกับความเชื่อพื้นเมืองของบาหลี

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากล่มสลายลงของอาณาจักรมัชปาหิต ทำให้ศิลปะและสถาปัตยกรรมของชาวหลังคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ได้เปลี่ยนไปสู่สมัยแห่งรัฐสุลต่าน และเกิดความรุ่งเรืองของศาสนาอิสลามบนหมู่เกาะต่าง ๆ ของชวามาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16-20 บทบาทของศาสนาอิสลามจึงเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อความเชื่อความศรัทธาของชาวชวาแทนที่ศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนา

สถาปัตยกรรมอินโดนีเซีย

ความหมายของ “จันตี” สถาปัตยกรรมแห่งอินโดนีเซีย

“จันตี (Canti)” เป็นคำเรียกศาสนสถานของศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 7-15 สิ่งก่อสร้างนั้บร้อยที่สร้างขึ้นจากอิฐและหินทั้งในชวา สุมาตรา และบาหลี จะเรียกโดยรวมว่า “จันตี” ด้วยเหตุนี้ศาสนสถานไม่ว่าจะเป็นวัด วิหาร เทวาลัย สถูป และส่วนประกอบอื่น ๆ อาทิ ประตู ซากปรักหักพัง สระน้ำ สำหรับศิลปะและสถาปัตยกรรมชาวอินโดนีเซียนิยมใช้คำว่า “จันตี” นำหน้าทั้งหมด

⁵ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, *ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทยใกล้เคียง*, พิมพ์ครั้งที่ 7. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2556), หน้า 157.

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปคือ จันทิ (Canti) ไม่ได้หมายถึง วัดในพระพุทธศาสนาหรือเทวาลัยในศาสนาฮินดูเท่านั้น แต่จันทียังเป็นคำนำหน้าที่จะรวมไปถึงส่วนประกอบอื่นในพระพุทธศาสนาและฮินดู ตัวอย่างเช่น มหาสถูปบุโรพุทโธเรียกในแบบอินโดนีเซียว่า “จันทิโบโรบูดูร์ (Candi Borobudur)” วัดในพระพุทธศาสนาในชวาภาคกลาง เช่น “จันทิปะวัน (Candi Pawon)” เทวาลัยแห่งหนึ่งที่ราบสูงเพียงเรียกว่า “จันทืออรุณ (Candi Arjuna)” ประตู่แห่งจิตวิญญาณ หรือประตู่ผาซึกแบบบาฬีเรียกว่า “จันทิเบนตา (Candi Bentar)” และสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่มาแล้งในชวาภาคกลางเรียกว่า “จันทิอัมบูล (Candi Umbul)”

จันทิในบริบทของศิลปะและสถาปัตยกรรมชวานั้น จึงหมายรวมถึงสิ่งก่อสร้างใด ๆ ก็ตามที่เป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่มักเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีขนาดชั้นเดียว และมีหลังคาปลายแหลมรูปทรงสามเหลี่ยมเหนือด้านบน การสร้าง “จันทิ” คาดว่ามาจากคติที่แสดงความหมายสะท้อนถึงเขาพระสุเมรุ (Mount Meru) ตามคติในศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนา ด้วยคติที่เชื่อว่าเขาพระสุเมรุนี้เป็นศูนย์กลางของโลกและจักรวาล ความหมายของ “จันทิ” สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “จันติกา (Candika)” อันเป็นพระนามหนึ่งของเจ้าแม่กาลีหรือทุรคา (Durga) ซึ่งเป็นเทวีแห่งความตาย ทำให้ความหมายของจันทิจึงเชื่อมโยงกับความตาย เพราะล้วนเป็นการสร้างเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วทั้งสิ้น ดังเช่น การสร้างจันทิเพื่ออุทิศแด่กษัตริย์อันเป็นสมมติเทพ การเก็บรักษาอัฐธาตุของพระมหากษัตริย์จึงตรงกับแนวความคิดของพระพุทธศาสนาในการเก็บพระธาตุไว้ในสถูปหรือเจดีย์ตั้งแต่โบราณกาล

โครงสร้างของจันทิ

การสร้างจันทิมีพื้นฐานมาจากศาสตร์แห่งการก่อสร้างโบราณของสถาปัตยกรรมอินเดียคือ “คัมภีร์วาสตุ ศาสตร์ (Vastu Shastra)” การวางผังบริเวณของการสร้างวัดและเทวาลัยตามแผนภูมิจักรวาล ซึ่งหมายรวมถึงมณฑล หรือมันดาลา (mandala) การสร้างจันทิจึงออกแบบตามคติความเชื่อในเทวาลัยหรือภูเขาศักดิ์สิทธิ์อันที่ประทับของเทพเจ้าในศาสนาฮินดู ซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างสถาปัตยกรรมของศาสนาฮินดูส่งผ่านไปถึงพระพุทธศาสนา

โครงสร้างของจันทิ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วนสำคัญ ประกอบด้วย

1. ภูโลก (Bhurloka) ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “กามธาตุ (Kamadhatu)” เป็นชั้นภูมิที่ต่ำที่สุด ที่อาศัยของมนุษย์ สัตว์ และปีศาจ ได้แก่บริเวณลานด้านนอก และส่วนฐานของวัดหรือเทวาลัย ทั้งหมดล้วนเป็นสัญลักษณ์ของชั้นภูโลก
2. ภูมิโลก (Bhuvarloka) ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “รูปธาตุ (Rupadhatu)” เป็นชั้นภูมิชั้นกลาง ที่อาศัยของปราชญ์ผู้รู้แจ้ง ถาษี นักบวชและพระ ผู้เข้าใจในสัจธรรม ได้แก่ บริเวณชั้นกลางของวัดหรือเทวาลัย และรูปทรงของวัดหรือเทวาลัย ในส่วนนี้รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า “เรือนธาตุ”

หรือ “ห้องครรภคฤหะ (Garbhagriha)”

3. สวโลก (Svarloka) หรือสววรรคโลก (Svargaloka) ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “อรูปรุ-
ธาตฺ (Arupadhātu)” เป็นชั้นภูมิที่สูงที่สุด เป็นส่วนที่อยู่ด้านในสุดของวัดหรือเทวาลัย รวมถึงหลังคา
ซึ่งอาจประดับไว้ด้วยรัตนหะ (ratna) หรือวัชรหะ (vajra) ในขณะที่สถูปหรือเจดีย์ของพระพุทธศาสนา
จะบรรจุไว้ด้วยพระบรมสารีริกธาตฺ

อนึ่ง ในภาษาอินโดนีเซียจะเรียกโครงสร้างของจันตีใน ส่วนประกอบทั้งสามแตกต่างออกไป
กล่าวคือ ภูโลก หรือกามธาตฺ เรียกว่า “เจโรน (Jeroan)” ภูมิโลก หรืออรูปรุธาตฺ เรียกว่า “จาบาเต็นกา
(Jaba Tengah)” และสวโลก หรืออรูปรุธาตฺ เรียกว่า “จาบาลัวร์ (Jaba luar)”⁶

สถาปัตยกรรมจันตีในพระพุทธศาสนาและฮินดู (พราหมณ์)

คติการสร้าง “จันตี” ปรากฏในดินแดนชวาหรือประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบันเป็นจำนวนมาก
ดังเช่นที่ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ได้ให้ความหมายไว้ว่า จันตีเป็นสถาปัตยกรรม
อาคารเล็ก ๆ ก่อด้วยศิลา มีหลังคาซ้อนเป็นชั้น ๆ อย่างชัดเจน ผนังของอาคารศาสนสถานมีลวดลาย
เครื่องประดับตกแต่งอย่างมากมาย ลวดลายตรงกลางมักเป็นรูปต้นไม้จำหลักอย่างคร่าว ๆ อยู่
ระหว่างบุคคล 2 คน หลังคาก็ประดับไปด้วยรูปจำลองอาคาร ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นสถูปเล็ก ๆ อาคารนี้
ตั้งอยู่เหนือฐานสูง มีบันไดอยู่ทางด้านหน้า ด้านข้างทั้งสองของบันไดก็ได้รับการสลักเช่นเดียวกัน
ศาสนสถานส่วนใหญ่มีขนาดไม่ใหญ่โตนัก และบ้างก็ประกอบขึ้นด้วยศาสนสถานเล็กอีกเป็นจำนวนมาก

การประดับตกแต่งบนจันตี

ลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของการประดับตกแต่งลวดลายบน “จันตี” ส่วนใหญ่แล้วเห็นได้
จากบริเวณส่วนของซุ้มประตูที่นิยมในการสร้างรูปจำหลักภาพแกะสลักของกาล (Kala) และมกร
(Makara) ลวดลายของทั้งสองเป็นที่นิยมและมีปรากฏบนสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาในชวา⁷

กาล (Kala) หรือกิริติมุข หรือหน้ากาล หรือลายหน้าราหู เป็นลายหน้าสัตว์ที่มองเห็นเต็มทาง
ด้านหน้า แต่ไม่มีริมฝีปากล่าง มีคิ้วซึ่งมีรูปคล้ายเขาสัตว์ และมีลวดลายใบไม้หรือเปลวไฟประดับอยู่
เหนือศีรษะ ลายเช่นนี้อยู่บนยอดของวงโค้ง ด้านข้างทั้ง 2 ด้านของวงโค้งตกลงมายังพื้นดินเป็น

⁶ *Candi of Indonesia* [Online], Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Candi_of_Indonesia [2014, February 20]

⁷ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, *ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทยใกล้เคียง*, หน้า 160.

เส้นตั้งได้ฉาก นอกจากนี้ ในทางพระพุทธศาสนายังเชื่อกันว่า “กาล” ซึ่งแปลว่า เวลา คือความหมายของเวลาที่กลืนกินทุกสิ่งทุกอย่าง สิ่งมีชีวิตในสากลโลกล้วนไม่อาจหนีพ้นจากกาลเวลาได้ หน้ากาลจึงเป็นดั่งเสมือนยักษ์ผู้เป็นสัญลักษณ์แห่งการพิทักษ์ปกป้องศาสนสถานและข่มขู่ต่อสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง

มกร (Makara) เป็นส่วนลายศิระษะมกร ปรากฏที่ปลายทั้ง 2 ด้านของวงโค้งหน้ากาล มกรคือสัตว์น้ำ แต่มีวงเหมือนช้าง ศิระษะมกรนี้มองเห็นทางด้านข้างและหันออกภายนอก นอกจากนี้ ในคติทางพระพุทธศาสนายังเชื่อว่า มกรมาจากสัตว์สมมติในคติฮินดู เป็นสัตว์พาหนะของพระวรุณ (Varuna) เทพเจ้าแห่งท้องทะเล จึงเป็นดั่งสัญลักษณ์ของธาตุน้ำ เมื่อมีการสร้างสถาปัตยกรรมจึงมีการประดับไว้ด้วยส่วนศิระษะของมกร เพราะเชื่อว่าอำนาจของธาตุน้ำจะช่วยในการปกป้องวัดให้พ้นจากอัคคีภัย

ลำดับประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมอินโดนีเซีย (สมัยศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนา)

ห้วงเวลาแห่งความรุ่งเรืองของศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนา หรือยุคทองของสถาปัตยกรรมชาวอินโดนีเซียในช่วงระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 8-11 ซึ่งเป็นสมัยอาณาจักรเมตัง (Medang Kingdom) หรืออาณาจักรมะตะรัม (Mataram Kingdom) มีอำนาจปกครองเหนือดินแดนชวาภาคกลางและตะวันออก ต่อมาเมื่อล่วงถึงสมัยอาณาจักรสิงหะสาห์ (Singhasari Kingdom) ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 และจักรวรรดิมาฆปาหิต (Majapahit Empire) ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 13-16 สถาปัตยกรรมชาวอินโดนีเซียที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นวัดหรือเทวาลัยต่าง ๆ เริ่มเสื่อมโทรมลงพร้อม ๆ กับการล่มสลายของจักรวรรดิมาฆปาหิต ในช่วงเวลากว่าเกือบพันปีที่ผ่านมาได้ปรากฏการสร้างสถาปัตยกรรมสำคัญ ๆ ของศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนาหลายแห่ง ดังอธิบายโดยสังเขปตามลำดับได้ดังนี้

พุทธศาสนสถานภายใต้การอุปถัมภ์ของราชวงศ์ไศเลนทร์แห่งอาณาจักรเมตัง (มะตะรัม)
อาทิ

- บุโรพุทโธ (Borobudur) หรือจันทิโบโรบูดูร์ (Candi Borobudur)
- จันทิปะวัน (Candi Pawon)
- จันทิเมนดุต (Candi Mendut)
- จันทิงาเวน (Candi Ngawen)
- จันทิเซวู (Candi Sewu)
- จันทิส่าห์รี (Candi Sari)
- จันทีกาลาซัน (Candi Kalasan)
- จันทิบาฮาล (Candi Bahal)
- จันทิโซจีวัน (Candi Sojiwan)

ศาสนสถานฮินดูภายใต้การอุปถัมภ์ของราชวงศ์ศัลยชัยแห่งอาณาจักรเมตัง (มะตะรัม) อาทิ

- ปรัมบานัน (Prambanan) หรือจันทิปรัมบานัน (Candi Prambanan)
- กลุ่มสถาปัตยกรรมจันทิบริเวณที่ราบสูงเดียง (Candi of Dieng Plateau)
- จันทิเกอดงซงโง (Candi Gedong Songo)
- จันทิเมรัค (Candi Merak)
- จันทิเพลาชัน (Candi Plaosan)

ศาสนสถานฮินดูภายใต้การอุปถัมภ์ของอาณาจักรสิงหะสำหรับ อาทิ

- จันทิจาวี (Candi Jawi)
- จันทิสิงหะสำหรับ (Candi Singhasari)

ศาสนสถานฮินดูภายใต้การอุปถัมภ์ของจักรวรรดิมาชปาหิต อาทิ

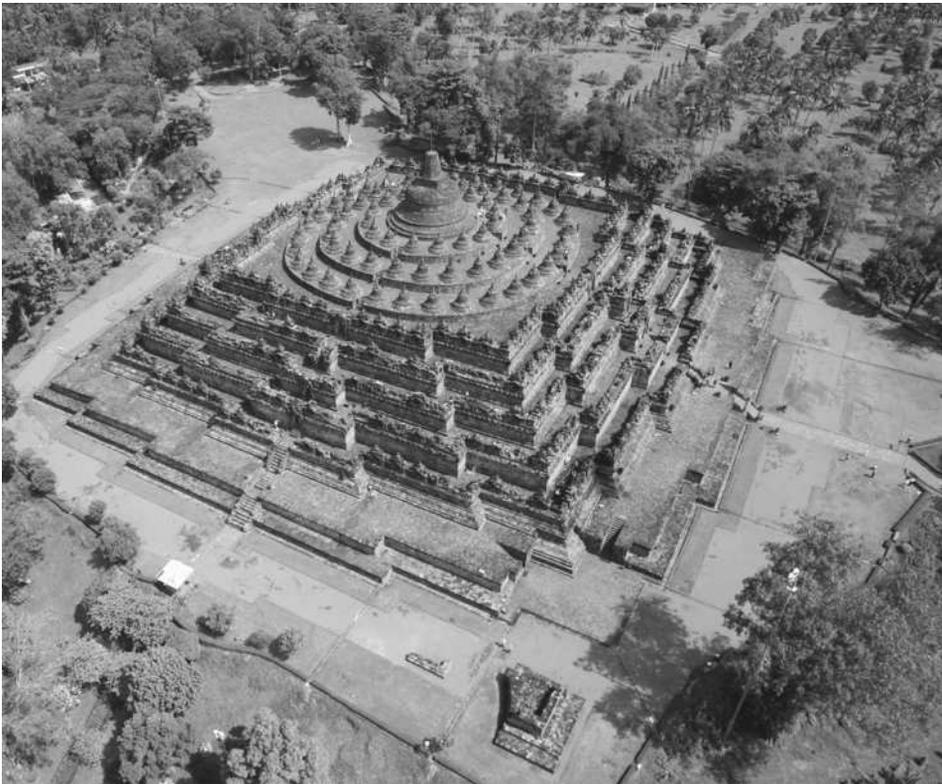
- จันทิเปนาตารัน (Candi Penataran)
- จันทิบาจันกรату (Candi Bajangratu)
- จันทิเซโต (Candi Ceto)
- จันทิสุกุต (Candi Sukuh)

บุโรพุทโธ (Borobudur)

บุโรพุทโธ หรือบรมพุทโธ หรือบุโรบูดูร์ หรือมหาสถูปบุโรพุทโธ ชาวอินโดนีเซียจะนิยมเรียกกันว่า จันทิโบโรบูดูร์ (Candi Borobudur) หรือบาราบูดูร์ (Barabudur) คำว่า บารา (Bara) มาจากคำว่า Biara มีความหมายถึง วัดหรือวิหาร (Vihara) ส่วนคำว่า บูดูร์ (Budur) แปลว่า ภูเขาสูง เมื่อรวมกันจึงหมายถึง วิหารที่สร้างขึ้นบนภูเขาสูง ตั้งอยู่ทางภาคกลางของเกาะชวาบนที่ราบเกตุ (Kedu Plain) เมืองแมกาลัง (Magelang) เกาะชวากลาง ใกล้กับแม่น้ำโปรโก (Progo River) สถาปัตยกรรมในพื้นที่ดังกล่าวมักเรียกว่า “กลุ่มสถาปัตยกรรมจันทิบนที่ราบเกตุ” ประกอบด้วย “บุโรพุทโธ (จันทิ-โบโรบูดูร์)” “จันทิปะวัน” และ “จันทิเมนดุต” ได้รับการยกย่องว่าเป็นพุทธสถานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

มหาสถูปบุโรพุทโธเป็นพุทธสถานนิกายมหายานที่มีขนาดใหญ่โตคล้ายตั้งขุนเขาที่สามารถมองเห็นได้ในระยะไกล ก่อสร้างขึ้นระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 8-9 ในช่วงสมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ (Sailendra dynasty) แม้ว่าจะไม่มีหลักฐานบันทึกใดกล่าวถึงผู้สร้างบุโรพุทโธอย่างชัดเจน รวมทั้งไม่มีการบันทึกถึงวัตถุประสงค์ของการสร้างพุทธสถานแห่งนี้ แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบการสร้างจันทิในบริเวณใกล้เคียงบนที่ราบเกตุ ทำให้สามารถสันนิษฐานได้อย่างแน่ชัดว่าสร้างขึ้นในราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 8-9 อันเป็นยุคทองของราชวงศ์ไศเลนทร์ นักวิชาการส่วนหนึ่งเชื่อว่า ผู้สร้าง

บุโรพุทโธควรเป็นพระเจ้าปังกะรัน (Panangkaran) กษัตริย์แห่งราชวงศ์ไศเลนทร์ ผู้ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ทรงครองราชย์เมื่อ ค.ศ. 760 การสร้างดำเนินเกิดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 760-830 บางแหล่งข้อมูลกล่าวว่าใช้เวลาสร้างนานถึง 75 ปี และแล้วเสร็จในสมัยพระเจ้าสมาระตุงคะ (Samaratungga) เมื่อ ค.ศ. 825 รวมทั้งบางส่วนเชื่อว่า พระเจ้าสมาระตุงคะเป็นผู้สร้างบุโรพุทโธเมื่อ ค.ศ. 812



แผนผังมณฑลของมหาสถูปบุโรพุทโธ



บุโรพุทโธ สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ คริสต์ศตวรรษที่ 8-9 ที่ราบเกชู เมืองเมกาลัย เกาะชวากลาง



ทางขึ้นสู่บุโรพุทโธ ประดิษฐานพระพุทธรูปในซุ้มจระนำรายล้อมรอบทั้ง 4 ทิศ

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของบุโรพุทโธ สร้างด้วยหินภูเขาไฟสีเทา มีลักษณะคล้ายหินทราย จึงมีเนื้อแข็งและเหมาะสมในการนำมาใช้ในการก่อสร้างเป็นพระสถูปในพระพุทธศาสนา เป็นการก่อสร้างด้วยการก่อหินจากฐานอันมหึมาซ้อนกันเป็นชั้น ๆ อยู่บนเนินเขาที่มีความสูงประมาณ 15 เมตร จากการที่สร้างให้มีลักษณะเป็นขั้นลดหลั่นกันไปนี้เองที่ทำให้มองดูคล้ายรูปพีระมิด บ้างกล่าวว่าเป็น

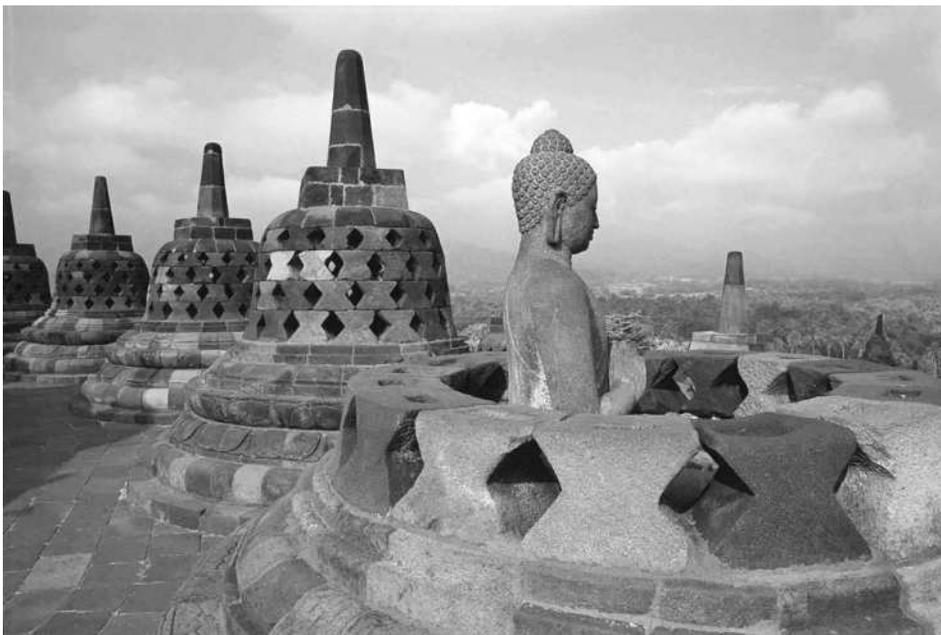
รูปทรงของดอกบัวอันเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา แผนผังสี่เหลี่ยมของบุโรพุทโธได้สร้างทางขึ้นเป็นบันไดทั้ง 4 ด้านซึ่งทอดขึ้นไปสู่ชั้นบนสุดในตำแหน่งกึ่งกลาง เปรียบเสมือนทิศทั้งสี่ของจักรวาล เพราะแผนผังของการสร้างบุโรพุทโธนั้นเป็นไปตามแผนผังพุทธจักรวาล หรือมณฑล หรือมันดาลา (Mandala) โดยมียอดตำแหน่งสูงสุดเป็นสัญลักษณ์แห่งศูนย์กลางจักรวาล อย่างไรก็ตาม แผนผังบุโรพุทโธตั้งมณฑลจักรวาลนั้น เป็นการสร้างแบ่งตามลำดับขั้นของฐาน จากฐานชั้นล่างสุดไปสู่มียอดบนแทนความหมายของกามธาตุ รูปธาตุ และอรูธาตุ

ขั้นแรกคือ กามธาตุ ได้แก่ ส่วนฐานชั้นล่างสุดแกะสลักภาพประติมากรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตปุถุชนทั่วไป เป็นชั้นที่ยังลุ่มหลงอยู่ในรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส อันเกิดจากกิเลสทั้งปวง

ขั้นที่ 2 คือ รูปธาตุ ได้แก่ ส่วนฐานที่ซ้อนกันจำนวน 5 ชั้น รอบฐานเป็นระเบียงทางเดินล้อมรอบ ประดับด้วยภาพประติมากรรมนูนต่ำ เล่าเรื่องพุทธประวัติและนิทานชาดก

ขั้นที่ 3 คือ อรูปธาตุ ได้แก่ ส่วนยอดบนสุด ประกอบด้วยฐานระเบียงวงกลม 3 ชั้น แต่ละชั้นมีสถูปทรงระฆังเจาะฉลุรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

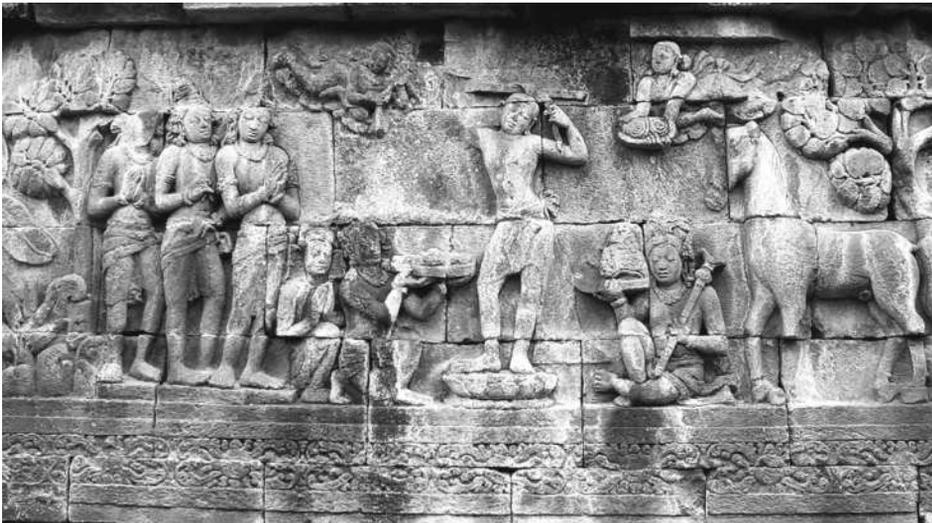
ในบริเวณขั้นที่ 1 และ 2 ภาพแกะสลักประติมากรรมนูนต่ำมีจำนวนรวมถึง 2,672 ภาพ ในส่วนของขั้นแรกประกอบด้วยสถูป 32 องค์ ขั้นที่ 2 มีสถูปจำนวน 24 องค์ และขั้นที่ 3 มีสถูปจำนวน 16 องค์ รวมทั้งหมด 72 สถูป และในส่วนขั้นที่ 3 ซึ่งเป็นบริเวณชั้นบนสุด สร้างเป็นสถูปทรงระฆังขนาดย่อม โดยภายในสถูปประดิษฐานพระพุทธรูปปางปฐมเทศนาไว้ภายใน มีความเชื่อกันว่า หากยื่นมือไปจนถึงด้านในและสัมผัสกับพระพุทธรูป จะบังเกิดความสมหวังและโชคดี



สถูปทรงระฆังเจาะฉลุเป็นช่อง มีพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ภายใน

อนึ่ง ประติมากรรมพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานบนบุโรพุทโธมีจำนวนพระพุทธรูปมากถึง 504 องค์ บุโรพุทโธนับเป็นมหาสถูปที่มีความเก่าแก่มากกว่า 1,200 ปี สร้างขึ้นก่อนนครวัดของกัมพูชาประมาณ 300 ปี ภายหลังจากล่มสลายของอาณาจักรโบราณในหมู่เกาะชวา ทำให้ศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนาสูญสิ้นไปจากดินแดนอินโดนีเซีย บุโรพุทโธได้ถูกปล่อยทิ้งรกร้างในกลางป่าลึกมาอย่างยาวนานนับพันปี และประสบกับภัยธรรมชาตินานัปการ อาทิ การเกิดแผ่นดินไหวจนทำให้พื้นของบุโรพุทโธทรุดตัวและจมอยู่ใต้ถ้ำถ่านของภูเขาไฟ และเกิดน้ำท่วมจนพระสถูปต่าง ๆ จมอยู่ในน้ำลึกถึง 3 เมตร ทราบจนกระทั่งเมื่อมีการสำรวจค้นพบจากอังกฤษหลังการยึดครองชวาภาคกลางเป็นอาณานิคม บุโรพุทโธจึงได้เริ่มต้นบูรณะขึ้นมาอีกครั้งเมื่อ ค.ศ. 1855 และดำเนินการแล้วเสร็จใน ค.ศ. 1983 ทำให้ความยิ่งใหญ่แห่งมหาสถูปบุโรพุทโธปรากฏต่อสายตาชาวโลกอีกครั้ง

ใน ค.ศ. 1991 “บุโรพุทโธ (จันตีโบโรบูดูร์)” ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากยูเนสโก ภายใต้ชื่อว่า “กลุ่มวัดบุโรพุทโธ (Borobudur Temple Compounds)”



ภาพแกะสลักประติมากรรมนูนต่ำพุทธประวัติตอนเสด็จออกผนวช



ภาพแกะสลักประติมากรรมนูนต่ำพระเวสสันดรชาดก

กลุ่มสถาปัตยกรรมจันทิบริเวณภาคกลางของเกาะชวา (Candi of Central Java)

กลุ่มสถาปัตยกรรมจันทิบนที่ราบเกฑู (Kedu Plain) ทางฝั่งขวาใกล้กับแม่น้ำโปรโก (Progo River) เมืองเมกาลัง (Magelang) ตั้งอยู่ ณ เกาะชวากลาง ประกอบด้วย “บุโรพุทโธ” “จันทิปะวัน” และ “จันทิเมนดุต” ทั้งหมดได้ถูกนับรวมกันในการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกกลุ่มสถาปัตยกรรมจันทิบนที่ราบเกฑู การสร้างจันทิเมนดุตและจันทิปะวันจึงเป็นสัญลักษณ์แห่ง “มรดก” ที่จะนำไปสู่การเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า โดยมีจันทิเมนดุตเป็นขั้นแรกและจันทิปะวันเป็นขั้นสุดท้าย ก่อนก้าวเข้าสู่การบรรลุนิพพาน ณ มหาสถูปบุโรพุทโธในขั้นสุดท้าย

จันทิปะวัน (Candi Pawon)

จันทิปะวัน หรือจันทิปะวัน (Candi Pavon) หรือวัดปะวัน (Pawon Temple) ได้รับสมญานามว่า “อัญมณีแห่งสถาปัตยกรรมวัดในชวา” ชาวพื้นเมืองชวาเรียกกันว่า “บันจรานาลัน (Bajranalan)” เป็นจันทิขนาดเล็ก สร้างขึ้นเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 8-9 ในช่วงราชวงศ์ไศเลนทร์ (Sailendra dynasty) ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างบุโรพุทโธและจันทิเมนดุต เป็นเสมือนศาสนสถานที่เชื่อมทั้ง 2 แห่งเข้าด้วยกัน เนื่องด้วยตั้งอยู่ในแกนเดียวกันนั่นเอง สันนิษฐานว่าการสร้างจันทิปะวันเป็นการเตรียมตัวชำระจิตใจของมนุษย์ก่อนเข้าสู่บุโรพุทโธ

โครงสร้างของจันทิปะวันอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส หันหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีบันไดทอดขึ้นสู่ด้านในจันทิ เหนือประตูทางเข้าแกะสลักลายหน้ากาลและมกรตามคติพุทธสถาน ขวา ยอดหลังคาแห่งมกุฏจันทิสร้างเป็นพระสถูปจำนวน 5 หลัง และรัตนะทั้งสี่ขนาดย่อม ผนังเรือนธาตุบนกำแพงด้านนอกแกะสลักด้วยประติมากรรมนูนต่ำอย่างงดงาม ตัวอย่างเช่น ประติมากรรมภาพของพระโพธิสัตว์ตาราและภาพของต้นกัลปพฤกษ์ (kalpataru) แวดล้อมด้วยกิงนร (Kinnara) และกิงนรี (Kinnari) นับเป็นผลงานศิลปะงานแกะสลักอันละเอียดประณีตและมีชื่อเสียงมากของจันทิปะวัน ในคำศึนวันเพ็ญของวันวิสาขบูชาในทุกปี ชาวพุทธในอินโดนีเซียจะประกอบพิธีกรรมด้วยการเดินจากจันทิเมนดุตผ่านจันทิปะวันแล้วจึงมุ่งสู่บุโรพุทโธ

จันทิเมนดุต (Candi Mendut)

จันทิเมนดุต หรือวัดเมนดุต (Mendut Temple) หรือเวหุวัน (Venuvana) สร้างขึ้นจากหินภูเขาไฟ เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 8-ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 9 ในสมัยพระเจ้าอินทราแห่งราชวงศ์ไศเลนทร์ มีอายุเก่าแก่กว่าจันทิปะวันและบุโรพุทโธเล็กน้อย และยังเป็นจุดเริ่มต้นของแกนเส้นทางจันทิเมนดุตไปสู่บุโรพุทโธ จันทิเมนดุตได้รับการค้นพบครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1836 ท่ามกลางดงไม้รกรึมปกคลุมไว้ ได้มีการบูรณะจนแล้วเสร็จเมื่อ ค.ศ. 1925 ผนังเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 13.7 ตารางเมตร ฐานสูง 3.7 เมตร สูง 26.4 เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ สร้างบันไดทอดขึ้นสู่ด้านใน เหนือประตูทางเข้าแกะสลักลายหน้ากาลและมกร

ผนังเรือนธาตุบนกำแพงด้านนอกจันทิเมนดุต ได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าทางศิลปะเป็นอย่างมาก มีภาพของแกะสลักประติมากรรมนูนต่ำเกี่ยวกับชาดกในพุทธประวัติ และประติมากรรมอักษุมหาโพธิสัตว์ ได้แก่ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ พระมัญชุศรีโพธิสัตว์ พระวัชรปาณีโพธิสัตว์ พระสมันตภัทรโพธิสัตว์ พระกษิติครรภโพธิสัตว์ พระอากาศครรภโพธิสัตว์ พระศรีอารยเมตไตรยโพธิสัตว์ และพระสรวนวิกรมวิษกัมภินโพธิสัตว์ ผนังกำแพงเรือนธาตุด้านในแกะสลักประติมากรรมภาพนางหาริตี (Hariti) หรือยักษ์ณผู้คุ้มครองเด็กในคติทางพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ห้องภายในจันทิเมนดุตเป็นที่ประดิษฐานประติมากรรมพระพุทธรูปสำคัญ 3 พระองค์ อันได้แก่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า (ประทับนั่งตรงกึ่งกลาง) ขนาบข้างด้วยพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ และพระวัชรปาณีโพธิสัตว์



จันทิปะวัน หรือจันทิปะวัน สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ คริสต์ศตวรรษที่ 8-9
ที่ราบเกฑู เมืองเมกาลัย เกาะชวากลาง



จันทิเมเนดุต สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ คริสต์ศตวรรษที่ 8-9
ที่ราบเกฑู เมืองเมกาลัย เกาะชวากลาง

จันทิงาเวน (Candi Ngawen)

จันทิงาเวน หรือวัดงาเวน (Ngawen Temple) จัดอยู่ในกลุ่มสถาปัตยกรรมจันทิบนที่ราบเกตุ บริเวณเกาะชวากลาง สร้างขึ้นเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 9 สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของหมู่บ้านงาเวน (Ngawen village) เมื่อมีการค้นพบจันทิแห่งนี้ใน ค.ศ. 1874 จึงให้ชื่อตามสถานที่ว่า “จันทิงาเวน” ห่างจากจันทิเมนดุตทางตะวันออก 5 กิโลเมตร หนึ่งในกลุ่มสถาปัตยกรรมแถบนี้มีจันทิหรือวัดจำนวน 5 แห่ง แต่อยู่ในระหว่างการบูรณะ มีเพียงจันทิงาเวนเท่านั้นที่ได้รับการบูรณะสมบูรณ์แล้ว สันนิษฐานว่าแต่เดิมนั้น การสร้างจันทิงาเวนมีความมุ่งประสงค์จะให้เชื่อมต่อกับจันทิเมนดุต จันทิปะวัน และบุโรพุทโธ และเมื่อสังเกตจากรายละเอียดและลวดลายต่าง ๆ ของจันทิงาเวนแล้ว มีบันไดทอดขึ้นสู่ด้านในจันทิ เหนือประตูทางเข้าแกะสลักลายหน้ากาลและมกรตามคติพุทธศาสนาสถานชวา สันนิษฐานว่า น่าจะมีความเก่าแก่กว่าบุโรพุทโธเล็กน้อย

โดยเฉพาะจุดเด่นสำคัญที่เห็นได้จากมุมของฐานจันทิทั้ง 4 มุม แกะสลักเป็นประติมากรรมสิงห์ (สิงโต) ในท่ายืนอย่างสวยงาม เพราะท่าทางของสิงห์ทั้ง 4 มุมนี้ไม่มีซ้ำกับการสร้างสิงห์ในสถานที่แห่งใดของชวากลาง น่าเสียดายที่เมื่อตอนแรกพบนั้น ศิลปวัตถุหลายอย่างได้ชำรุดและสูญหายแล้ว คงมีเพียงประติมากรรมพระพุทธรูปปางประทับนั่งที่ไร้เศียร สันนิษฐานว่าเป็นประติมากรรมพระรัตนสัมภวะพุทธะองค์พระธยานิพุทธะแห่งทิศใต้ของพุทธเกษตร ภายหลังการบูรณะได้ประดิษฐานไว้ภายในจันทิงาเวนเช่นในอดีต



จันทิงาเวน สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ คริสต์ศตวรรษที่ 9
ที่ราบเกตุ เมืองเมกาลัง เกาะชวากลาง

จันทิเซวู (Candi Sewu)

จันทิเซวู เป็นพุทธสถานขนาดใหญ่ฝ่ายมหายานนิกาย ได้รับการยกย่องว่าเป็นวัดทางพระพุทธศาสนาที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากบุโรพุทโธ ตั้งอยู่ที่บูจิสัน เขตคลาเต็น เกาะชวากลาง ห่างจากเทวาลัยปรัมบานันไปทางเหนือ 800 เมตร สร้างขึ้นเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 8 สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ แต่เดิมเมื่อตอนแรกสร้างจันทิเซวูนั้น รอบ ๆ ของจันทิเซวูมีวัดขนาดเล็กที่สร้างไว้ถึง 249 วัด ดังนั้น คำว่า “เซวู” ในภาษาชวาจึงหมายถึง วัดพันหลัง ในตำนานพื้นบ้านของโลโรจงกรัง (Legend of Loro Jonggrang) บันทึกโบราณเกลูรัก (Kelurak inscription) ซึ่งค้นพบเมื่อ ค.ศ. 1970 ระบุถึงที่มาของการสร้าง “จันทิเซวู” ว่า สร้างขึ้นในช่วงรัชสมัยของระไก ปันการัน (Rakai Panangkaran) แห่งอาณาจักรเมตัง (มะตะรัม) กษัตริย์ผู้ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนานิกายมหายาน สันนิษฐานว่า ด้วยขนาดอันใหญ่โตและกว้างใหญ่ของจันทิเซวูได้รับการสร้างมาอย่างยาวนานจนกระทั่งมาแล้วเสร็จในสมัยของระไก ปีกาตัน ผู้เปลี่ยนชวามาเป็นศาสนาฮินดู ทำให้รูปแบบการสร้างสถาปัตยกรรมจันทิเซวูจึงมีอิทธิพลแบบฮินดูอยู่มาก

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของจันทิเซวูมีรูปทรงอันใหญ่โต เมื่อมองดูระยะไกลแลดูคล้ายภูเขาสูงใหญ่ ขนาดความสูงจากฐานถึงยอดหลังคาประมาณ 30 เมตร แผนผังของจันทิเซวูเป็นเช่นเดียวกับบุโรพุทโธ ด้วยโครงสร้างแบบพุทธจักรวาล การออกแบบผังมณฑลโดยมีจันทิองค์ประธานอยู่ตำแหน่งกึ่งกลางในผังกากบาท และรายล้อมด้วยจันทิบริวารในผังรูปสี่เหลี่ยม เปรียบดังการประทับของพระพุทธเจ้า ฦ ศูนย์กลาง และล้อมด้วยพระโพธิสัตว์และเทพในตำแหน่งต่าง ๆ ภายในจันทิ สันนิษฐานว่าใช้ประดิษฐานพระธยานิพุทธเจ้าทั้ง 5 พระองค์ล้อมรอบใจกลางของเรือนธาตุ ด้านบนหลังคาสร้างเป็นหม่อมมหาสถูปหรืออาคารจำลองยอดสถูป รูปทรงแบบวิมานตามคติพุทธศิลป์ บริเวณด้านหน้าทางเข้าตั้งไว้ด้วยประติมากรรมคู่รูปเทพทวารบาลในท่วงท่านั่งถือกระบองหันเข้าหากัน คอยพิทักษ์ปกป้องพุทธสถานแห่งนี้เอาไว้



จันทิเชวู สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ คริสต์ศตวรรษที่ 8
บูจีซัน เขตคลาเต็น เกาะชวากลาง

จันทิสำหรี (Candi Sari)

จันทิสำหรี หรือ “จันทิซารี” หรือในชื่อพื้นเมืองเรียกว่า “จันทิเบนดาร์ (Candi Bendah)” ตั้งอยู่ที่ดูซุนเบนดาร์ หมู่บ้านดิโรโตมาร์ตานิ เมืองกาลาซัน เขตสเลมัน เขตปกครองพิเศษยอกยาการ์ตา ห่างจากจันทิกาลาซันทางตะวันออกเฉียงเหนือเพียง 130 เมตร สร้างขึ้นเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 8 สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ ลักษณะของจันทิสำหรีเป็นวัดทางพระพุทธศาสนาที่มีขนาดความสูง 2 ชั้น ส่วนที่ 3 เป็นหลังคาวิหารยอดพระสถูป นับจากฐานถึงหลังคาสูง 17 เมตร แพนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด 17.3 x 10 เมตร เหนือประตูทางขึ้นมีการแกะสลักลายชুমกาล-มกร รวมไปถึงช่องหน้าต่างด้วยเช่นกัน

การออกแบบดั้งเดิมมีส่วนประกอบจากโครงสร้างไม้ (แต่พังทลายไปหมดแล้ว) บันทิกกาลาซันที่เขียนขึ้นเมื่อ ค.ศ. 778 กล่าวถึงที่มาของการสร้างจันทิกาลาซันและจันทิสำหรีในปีเดียวกันและสร้างขึ้นไล่เลี่ยกัน ดังนั้น สันนิษฐานว่า การสร้างจันทิสำหรีจึงอาจเป็นที่ตั้งเพื่อรับรองจันทิกาลาซันก็เป็นได้ ภายในมีห้องจำนวน 3 ห้องโดยประดิษฐานพระพุทธรูปเจ้าตรงกลาง และประดิษฐานพระโพธิสัตว์บริวารที่ห้องด้านข้าง นอกจากนี้ ยังมีข้อสันนิษฐานว่า ส่วนชั้น 2 นั้นอาจเป็นห้องสำหรับพระสงฆ์ใช้ในการศึกษาพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา แต่ทั้งหมดเป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ไม่มีระบุยืนยันอย่างใดก็ตาม เอกลักษณ์อันเป็นจุดเด่นที่สุดซึ่งสร้างชื่อเสียงให้แก่จันทิสำหรีนั่นคือ ประติมากรรม

บนผนังทั้ง 4 ด้านของจันทิ เป็นรูปพระโพธิสัตว์ในปางประทับยืนจำนวน 36 องค์ ซึ่งล้วนแล้วแต่แกะสลักได้อย่างงดงามตระการตา ด้วยรายละเอียดซับซ้อนของอารมณ์ เครื่องประดับ และความงามของท่วงท่าและพระพักตร์ เป็นผลงานชั้นเลิศของประติมากรรมชาวสมัยราชวงศ์ไศเลนทร์



จันทิสำหรับ สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ คริสต์ศตวรรษที่ 8
เมืองกาลาซัน เขตสเลมัน เขตปกครองพิเศษยอกยAKARTA

จันทิกาลาซัน (Candi Kalasan)

จันทิกาลาซัน หรือจันทิกะลาซัน หรือวัดกาลาซัน (Kalasan Temple) เรียกในอีกชื่อหนึ่งว่า “จันทิกาลิเบนิง (Candi Kalibening)” ตั้งอยู่ที่เมืองกาลาซัน เขตสเลมัน เขตปกครองพิเศษยอกยAKARTA สร้างขึ้นเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 8 สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ บันทิกาลาซันที่เขียนขึ้นเมื่อ ค.ศ. 778 ระบุว่า วัดกาลาซัน (จันทิกาลาซัน) สร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายแด่พระโพธิสัตว์ตารา (Tara) นับเป็นวัดพุทธที่เก่าแก่ที่สุดที่สร้างบนที่ราบสูงปรัมบานัน หันหน้าสู่ทิศตะวันออก ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 14.20 เมตร มีแผนผังรูปกากบาท ย่อมุมตามแผนผังของมณฑลหรือพุทธจักรวาล บนผนังของจันทิกาลาซัน ออกแบบสร้างซุ้มกาล-มกรเป็นช่องประดิษฐานประติมากรรมพระโพธิสัตว์ในปางประทับยืน แต่หลาย ๆ ช่องได้พังทลายและสูญหาย ประตูทางเข้าสู่เรือนธาตุแบ่งออกเป็นทั้ง 4 ทิศ เหนือประตูแกะสลักลายหน้ากาลและมกร ส่วนบันไดได้พังทลายลง แต่ยังมีร่องรอยของซากบันไดที่หลงเหลืออยู่ เป็นประติมากรรมแกะสลักมกรคายสิงห์



จันทิกาลาชัน สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ คริสต์ศตวรรษที่ 8
เมืองกาลาชัน เขตสเลมัน เขตปกครองพิเศษยกยอร์การ์ตา



หน้ากาลประตูใหญ่



หน้ากาลประตูเล็ก

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประติมากรรมลวดลายหน้ากาลของจันทิกาลาชันได้รับคำยกย่องว่าใช้การแกะสลักด้วยลายอย่างละเอียดยิ่ง ประติมากรใช้ทักษะฝีมือชั้นสูงในการสกัดหินให้เกิดร่องลึกที่งดงามคมชัด และมีมิติอย่างชัดเจนในรายละเอียดต่าง ๆ เหล่านี้ ยังมีรูปประติมากรรมเทพเทวดา อัปสร และคนธรรพ์ประดับประดาตั้งวิมานแห่งพุทธะ หลังคาจันทิสร้างแบบยอดปราสาท บริเวณมุมทั้งสิ้นี่ของยอดหลังคาสีสร้างเป็นรูปทรงสถูปองค์เล็กประดิษฐานอย่างวิจิตร

จันทิบาฮาล (Candi Bahal)

จันทิบาฮาล หรือวัดบาฮาล (Bahal temple) หรือในภาษาพื้นเมืองบาหลีเรียกว่า “จันทิพอร์ตีปี (Candi Portibi)” ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านบาฮาล เขตปาดังลาวาส เกาะสุมาตราเหนือ เป็นจันทิที่สร้างขึ้นตามคติของพระพุทธศาสนานิกายวัชรยาน ซึ่งแตกต่างไปจากพุทธสถานมหายานทั่วไป สันนิษฐานว่าจันทิบาฮาลแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 9 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นการก่อด้วยอิฐสีแดงทั้งหลัง บริเวณเดิมจะประกอบไปด้วยวิหาร 3 หลังตามความหมายของตรีกายฝ่ายวัชรยาน ประกอบด้วยธรรมกาย สัมโภคกาย และนิรมาณกาย ทำให้การวางแผนผังของจันทิบาฮาลออกแบบตามคติวัชรยานเป็นหลัก



จันทิบาฮาล สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ คริสต์ศตวรรษที่ 9
เขตปาดังลาวาส เกาะสุมาตราเหนือ

ปัจจุบันส่วนใหญ่พังทลายลง คงบูรณะสำเร็จเพียงองค์ประธานตรงกึ่งกลาง บันไดกลางสร้างทอดเข้าสู่เรือนธาตุ ขอบประตูยังมีเค้าประติมากรรมเทพวารบาลประทับยืนหลงเหลืออยู่เล็กน้อย สร้างทางขึ้นเป็นบันได 3 ระดับ บนฐานยกสูง 2 ชั้น ล้อมรอบด้วยกำแพงอิฐขนาดความหนา 1 เมตร หันประตูไปทางทิศตะวันออก มีภาพแกะสลักนูนต่ำตามผนังของจันทิ แต่เมื่อผ่านวันเวลามาอย่างยาวนาน ทำให้รายละเอียดต่าง ๆ เลือนรางและชำรุดทรุดโทรมเป็นส่วนใหญ่

จันทิโซจิวัน (Candi Sojiwan)

จันทิโซจิวัน หรือจันทิซาจิวัน (Candi Sajiwan) สร้างขึ้นในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 9 เป็นวัดทางพระพุทธศาสนานิกายมหายานช่วงสุดท้ายก่อนที่คตินิยมทางพระพุทธศาสนาจะเสื่อมลงจากดินแดนชวา ตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านเกบอนดาเล็มกีตุล เขตคลาเต็น เกาะชวากลาง ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเทวาลัยปรัมบานัน



จันทิโซจิวัน สมัยราชวงศ์ไศเลนทร์ คริสต์ศตวรรษที่ 9
เขตคลาเต็น เกาะชวากลาง

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของจันทิโซจิวัน สร้างด้วยหินภูเขาไฟทั้งหลัง มีรูปทรงคล้ายคลึงกับจันทิเมนดุต (Candi Mendut) บริเวณด้านบนของสถาปัตยกรรมมีการออกแบบสร้างเป็นลักษณะของพระสถูปทรงยอดปราสาทรูปสามเหลี่ยม มีสถูปขนาดย่อมอยู่เหนือยอดบนสุด แผนผังเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส สูง 27 เมตร ภายในพบฐานปัทมอาสน์แต่ไม่มีพระพุทธรูปหลงเหลืออยู่ สันนิษฐานว่าในอดีตนั้น

อาจเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหรือพระโพธิสัตว์ ผนังส่วนฐานของเรือนธาตุแกะสลักประติมากรรม นูนต่ำเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับปัญจตันตระ (Pancatantra) หรือนิทานโบราณของอินเดียและพุทธชาดก สร้างบันไดทอดขึ้นสู่ด้านใน เหนือประตูทางเข้าแกะสลักลายหน้ากาลและมกร

จันตีเพลลาซัน (Candi Plaosan)

จันตีเพลลาซัน หรือจันตีเพลลาสัน เป็นสถาปัตยกรรมแบบหุมูวิหารของพระพุทธศาสนานิกาย มหายาน ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านบูจีซัน เมืองปรัมบานัน ซวากลาง ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของ “ปรัมบานัน (Prambanan)” เทวาลัยฮินดูที่มีชื่อเสียงในอินโดนีเซีย ตำแหน่งที่ตั้งของจันตีเพลลาซันเป็นเนิน กว้างแวดล้อมด้วยทุ่งข้าวโพดและต้นกล้วยริมแม่น้ำเดนูกุ ขนาดพื้นที่ประมาณ 2,000 ตารางเมตร สร้างขึ้นประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ 9 สันนิษฐานจากจารึกโบราณได้ว่าสร้างขึ้นในช่วง ค.ศ. 825-850 โดยเจ้าหญิงคาหุลันนัน (Kahulunnan) พระธิดาของสมันทรตุงกา (Samaratungga) ผู้สืบสายสกุลจากราชวงศ์ไศเลนทร์ พระนางได้อภิเษกกับระไก ปีกาตัน (Rakai Pikatan) ทายาทผู้สืบทอดราชวงศ์สัจญชัย (Sanjaya dynasty) ซึ่งนับถือในศาสนาฮินดู และในเวลาต่อมา ระไก ปีกาตันได้ก่อสร้างหุมูเทวาลัยปรัมบานันเมื่อ ค.ศ. 856 เพื่อฉลองชัยชนะในการปกครองซวากลางทั้งหมดได้ เป็นผลสำเร็จ

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของจันตีเพลลาซันเจือปนด้วยแบบอย่างอิทธิพลของศาสนาฮินดู ทั้งนี้ สืบเนื่องจากการสร้างจันตีเพลลาซันแม้เป็นพุทธสถาน แต่สร้างขึ้นในช่วงที่ศาสนาฮินดูรุ่งเรือง จึงเป็นสถาปัตยกรรมผสมแบบพุทธ-ฮินดู อีกทั้งจันตีเพลลาซันยังแยกออกเป็น 2 กลุ่มวิหาร โดยกลุ่มวิหารทางเหนือเรียกว่า “จันตีเพลลาซันลอร์ (Candi Plaosan Lor)” และกลุ่มวิหารทางใต้ (ซึ่งอยู่ในสภาพปรักหักพังเป็นจำนวนมาก และยังอยู่ในระหว่างการบูรณะ) เรียกว่า “จันตีเพลลาซันคิดูล (Candi Plaosan Kidul)” ทั้ง 2 กลุ่มคั่นแยกจากกันด้วยถนนที่ตัดผ่านในปัจจุบัน

สถาปัตยกรรมของจันตีเพลลาซันที่ได้รับการบูรณะเสร็จสิ้นแล้วคือ ส่วนของหุมูวิหารเพลลาซันทางเหนือ ซึ่งก็คือ “จันตีเพลลาซันลอร์” มีลักษณะอันเป็นจุดเด่นคือการสร้างแบบ “วัดแฝด” ลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมขนาดความสูง 2 ชั้น โดยด้านบนสร้างพระสถูปตั้งยอดปราสาท บริเวณด้านล่างล้อมรอบด้วยกำแพง ประดิษฐานสถูปขนาดย่อมล้อมรอบในลักษณะของแผนผังแบบมณฑลหรือมันดาลา ประกอบด้วยสถูปเจดีย์จำนวน 174 องค์ รวมทั้งบริเวณระเบียงของจันตีเพลลาซันยังประดิษฐานพระพุทธรูปในปางประทับนั่งจำนวนมาก แม้ปัจจุบันอยู่ในสภาพแตกหักและทรุดโทรม แต่ยังสามารถมองเห็นเค้าความงามทางพุทธศิลป์ได้อย่างเด่นชัด ภายในสร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์องค์สำคัญ ผนังรอบวัดแกะสลักไว้ด้วยประติมากรรมพระโพธิสัตว์และเทพดานางฟ้าต่าง ๆ อย่างงดงาม ด้านหน้าทางเข้าสู่พื้นที่ภายในยังมีการสร้างประติมากรรมทวารบาลในท่านั่ง มีหน้าตาคมมิ่งทึ่งดูร้าย ทำหน้าที่เฝ้าพุทธสถานแห่งนี้ตามคติแบบฝ่ายมหายาน ประติมากรรมทวารบาลสะท้อนให้เห็นถึงทักษะฝีมือขั้นสูงในการสร้างสรรค์ทางศิลปะ



จันติเพลาซัน สถาปัตยกรรมผสมแบบพุทธ-ฮินดู เมืองปรัมบันัน ชวากลาง



จันติเพลาซันลอร์ ภายในจันติเพลาซัน



ประติมากรรมทวารบาลขนาดใหญ่ บริเวณด้านหน้าของจันทิเพลาชัน

ปรัมบานัน (Prambanan)

ปรัมบานัน หรือพรมพะนัน หรือหมู่เทวสถานปรัมบานัน หรือ “จันทิปรัมบานัน (Candi Prambanan)” หรือเรียกในภาษาชวาว่า โลโรจงกรัง (Loro Jonggrang) หรือจันทिरารางกรัง (Candi Rara Jonggrang) มีลักษณะเป็นหมู่ศาสนสถานฮินดู (Hindu Temple complex) ซึ่งก็คือเทวาลัยในศาสนาฮินดูที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในชวาภาคกลางและอินโดนีเซีย รวมทั้งได้รับการยกย่องว่าเป็นเทวาลัยฮินดูที่ใหญ่โตที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เมื่อมองดูแต่ไกลจะสามารถมองเห็นความยิ่งใหญ่ของเทวาลัยแห่งนี้ที่สูงตระหง่านและใหญ่โต ปัจจุบันที่ตั้งของปรัมบานันอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองย็อกยาคาร์ตา เกาะชวากลาง

จุดประสงค์ของการสร้างปรัมบานัน (จันทิปรัมบานัน) นั้น สร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายแด่มหาเทพทั้งสามของศาสนาฮินดู คือ ตรีมูรติ (Trimurti) ประกอบด้วยพระพรหม (เทพผู้สร้าง) พระวิษณุ หรือพระนารายณ์ (เทพผู้รักษา) และพระศิวะหรือพระอิศวร (เทพผู้ทำลาย) แม้ว่าชื่อของเทวาลัยปรัมบานันจะเป็นชื่อเดียวกับหมู่บ้านปรัมบานัน (Prambanan village) ซึ่งเป็นที่ตั้งของเทวสถานแห่งนี้ แต่มีนักวิชาการสันนิษฐานว่า คำว่าปรัมบานัน อาจเพี้ยนเสียงมาจากคำว่า “พระพรหม (Para Brahman)” ก็เป็นไปได้ ในขณะที่นักวิชาการสันนิษฐานว่า ชื่อเดิมของปรัมบานันคือ ศิวะคฤหะ (Shivagrha) หรือนิเวศแห่งพระศิวะ

เทวาลัยปรัมบานันสร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 833 แล้วเสร็จเมื่อ ค.ศ. 856 บางข้อมูลระบุว่า เป็น ค.ศ. 850 ในช่วงรัชสมัยของพระเจ้าระโก ปิกาทัน (Rakai Pikatan) กษัตริย์ราชวงศ์สัจจัย (Sanjaya dynasty) แห่งอาณาจักรเมตัง (Medang Kingdom) หรืออาณาจักรมะตะรัม (Mataram Kingdom) เพื่อฉลองชัยชนะที่พระองค์ทรงสามารถรวมดินแดนชวากลางทั้งหมดเป็นปึกแผ่นได้สำเร็จ ต่อมาปรัมบานันได้ถูกขยายจนมีขนาดใหญ่โตและกว้างขวางมากยิ่งขึ้นโดยพระเจ้าโลกบาล (Lokapala) และพระเจ้ายาลิตุงมหาสัมภู (Balitung Maha Sambu) กษัตริย์แห่งราชวงศ์สัจจัย ด้วยเหตุนี้ทำให้มีนักโบราณคดีสันนิษฐานว่า ประติมากรรมรูปพระศิวะที่ประดิษฐานอยู่ ณ ห้องครรภคฤหะหรือเรือนธาตุตรงตำแหน่งกึ่งกลางนั้น อาจจำลองพระพักตร์ต้นแบบมาจากพระเจ้ายาลิตุงมหาสัมภูเพื่อขอรับใช้องค์พระศิวะในสวรรค์ตามคติฮินดู



ปรัมบานัน หรือหมู่เทวสถานปรัมบานัน สมัยราชวงศ์สัจจัย คริสต์ศตวรรษที่ 9
เมืองเย็อกยการ์ตา เกาะชวากลาง

กลุ่มเทวาลัยในปรัมบานันมีจำนวนรวม 240 หลัง โดยใจกลางสำคัญที่สุด 3 หลังคือ เทวาลัยหลักที่สร้างถวายแด่องค์ตรีมูรติ มีแผนผังกากบาท ชุ่มประตวยอดปราสาทขนาดด้วยชุ่มทวารบาล ฐานบัว 2 ชั้นรองรับเรือนธาตุ หลังคาเป็นแบบยอดสถูปิกะฮินดู ได้แก่องค์ประธานตรงกึ่งกลางคือเทวาลัยพระศิวะ หรือจันทิวะมหาเทวา เทวาลัยที่สูงที่สุดและใหญ่ที่สุด มีขนาดความสูงถึง 47 เมตร (154 ฟุต) สองข้างซ้ายและขวา ได้แก่ เทวาลัยพระวิษณุหรือจันทิวะ วิษณุ ความสูง 33 เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ และเทวาลัยพระพรหมหรือจันทิวะพรหม ความสูง 20 เมตร ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ รองลงมาได้แก่วิหารทั้งสาม ณ เบื้องหน้าเทวาลัยหลักเป็นพาหนะประจำพระศิวะ พระวิษณุ และ

พระพรหม อันได้แก่ โคนนทิ ครุฑ และหงส์ (ปัจจุบันคงเหลือเพียงประติมากรรมโคนนทิเท่านั้น) นอกจากนี้ ยังมีเทวาลัยอีก 2 หลังเล็กขนาดทั้ง 2 ด้านมีลักษณะคล้ายวิหารราชสำนัก สูง 16 เมตร สันนิษฐานว่าอาจสร้างขึ้นเพื่ออุทิศให้กับพระสุริยะ หรือพระสุริยะเทพ (Surya) และพระจันทร์ หรือพระจันทร์ราเทวี (Chandra) ส่วนรอบนอกอีก 232 หลังคือวิหารขนาดย่อมที่สร้างล้อมรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยม

ความงดงามอันเป็นเอกลักษณ์ประการหนึ่งของปรัมบานันคือ ภาพแกะสลักประติมากรรมนูนต่ำมหากาพย์ “รามายณะ (รามเกียรติ์)” ซึ่งได้แกะสลักไว้บริเวณผนังราวระเบียงจากประตูตะวันออกของจันทิวิฆนะมหาเทวาไปจนถึงจันทิพรหมา เป็นการเล่าเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ส่วนจันทิวิฆนะจะเป็นภาพแกะสลักประติมากรรมนูนต่ำเรื่องราวของพระกฤษณะ ประติมากรรมนูนต่ำเหล่านี้จึงทรงคุณค่าทั้งทางวรรณศิลป์และศิลปกรรม เป็นการถ่ายทอดมหากาพย์ฮินดูเป็นรูปธรรมที่มีรายละเอียดสมจริงและงดงามด้วยทักษะฝีมือของประติมากร มีการจัดวางองค์ประกอบของภาพด้วยการแสดงท่าทางและเหตุการณ์ต่าง ๆ ทำให้ประติมากรรมเหล่านี้เสริมส่งให้องค์จันทิทั้งสามแห่งปรัมบานันเป็นศูนย์กลางแห่งศิลปะที่มีชื่อเสียงเลื่องลือไปทั่วโลก



กลุ่มเทวาลัยในปรัมบานัน

ภายหลังการล่มสลายของราชวงศ์ศัลยชัยและสิ้นอำนาจของศาสนาฮินดูในชวา ปรัมบานัน ถูกปล่อยทิ้งร้างทรุดโทรมตามกาลเวลา และตกอยู่ในสภาพปรักหักพังมาเป็นระยะเวลากว่าพันปี จนกระทั่งล่วงเลยมาถึง ค.ศ. 1918 จึงได้มีการเริ่มบูรณะวัดขึ้นมาอีกครั้ง และดำเนินการบูรณะมาจน ค.ศ. 1953 จึงแล้วเสร็จสมบูรณ์ ใน ค.ศ. 1991 “ปรัมบานัน” หรือหมู่เทวสถานปรัมบานันได้รับการ ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากยูเนสโก ภายใต้ชื่อว่า “กลุ่มวัดปรัมบานัน (Prambanan Temple Compounds)”

กลุ่มสถาปัตยกรรมจันทิบริเวณที่ราบสูงเดียง (Candi of Dieng Plateau)

กลุ่มสถาปัตยกรรม “จันทิ” ที่สร้างอยู่บริเวณที่ราบสูงเดียง ใกล้กับเมืองโวโนโซโบ (Wonosobo) เกาะชวากลาง จัดอยู่ในกลุ่มสถาปัตยกรรมจันทิบริเวณภาคกลางของเกาะชวา แต่มีความแตกต่างกับ กลุ่มสถาปัตยกรรมจันทิบนที่ราบเกตุ (Kedu Plain) เพราะจันทิที่บริเวณที่ราบสูงเดียงเป็นวัดหรือ เทวาลัยของศาสนาฮินดูทั้งหมด สร้างขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 7-ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 8 ดังนั้นจึงเป็น กลุ่มสถาปัตยกรรมที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในบริเวณภาคกลางของเกาะชวา

กลุ่มสถาปัตยกรรมจันทิทั้งแปดแห่งบริเวณที่ราบสูงเดียง ประกอบด้วย

1. จันทิอรชุน (Candi Arjuna)
2. จันทิเสมาร์ (Candi Semar)
3. จันทิศรีกันทิ (Candi Srikandi)
4. จันทิปูนตเทพ (Candi Puntadewa)
5. จันทิเสมภัทร (Candi Sembadra)
6. จันทิทวารวตี (Candi Dwarawati)
7. จันทิโคตกัทชะ (Candi Gatotkaca)
8. จันทิบิมะ (Candi Bima)

ชื่อของจันทิทั้ง 8 แห่งนี้ ล้วนนำมาจากชื่อของตัวละครสำคัญใน “มหากาพย์มหาภารตะ (Mahabharata)” ดังนั้น เพื่อความเข้าใจสถาปัตยกรรมจันทิบริเวณที่ราบสูงเดียง จึงนำเสนอใน บางส่วนดังนี้

จันทิอรชุน (Candi Arjuna)

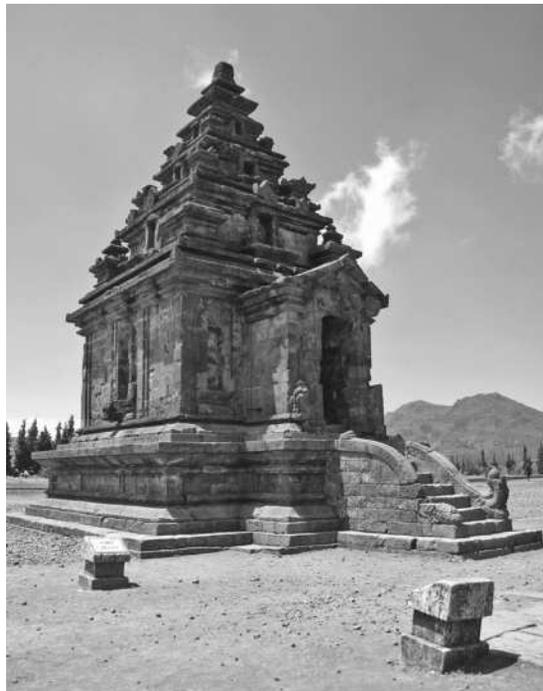
จันทิอรชุน หรือเทวาลัยอรชุน เป็นจันทิของศาสนาฮินดูที่มีสภาพสมบูรณ์ที่สุด และเป็นจันทิ สำคัญในกลุ่มเทวาลัยทางด้านทิศเหนือที่เรียกว่า “กลุ่มเทวาลัยพระอรชุน” ซึ่งประกอบด้วยเทวาลัย จำนวน 5 หลัง ได้แก่ จันทิอรชุน จันทิเสมาร์ จันทิศรีกันทิ จันทิปูนตเทพ และจันทิเสมภัทร ส่วนอีก

3 หลังเป็นกลุ่มเทวาลัยทางด้านทิศใต้ ได้แก่ จันทิตวารวตี จันทิกโตตกัตตะ และจันทิกิมะ

ลักษณะสำคัญของจันทиторชุน เป็นการก่อหินฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 6 x 6 เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันตก มีการสร้างบันไดทอดขึ้นสู่ด้านในของจันทиторชุน เหนือประตูทางเข้าแกะสลักลายหน้ากาลและมกร โดยมกรทอดยาวลงมาเป็นส่วนของราวบันไดทางขึ้น ซึ่งมีให้เห็นทั้งศาสนสถานของฮินดูและพุทธ ยอดหลังคาซ้อน 3 ชั้นทรงเหลี่ยมดั่งปราสาทหรือเขาพระสุเมรุ ส่วนประตูเข้าสู่ด้านใน มีการสร้างซุ้มด้านบนทรงหลังคาสามเหลี่ยมคล้ายหลังคาบ้านแบบท้องถิ่น ภายในเรือนธาตุด้านในอาจเคยประดิษฐานเทวรูปไว้ แต่สูญหายไปแล้วในปัจจุบัน

จันทิเมมาร์ (Candi Semar)

จันทิเมมาร์ เป็นสถาปัตยกรรมก่อด้วยศิลาขนาดเล็กลีสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก นักวิชาการสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อเสริมจันทиторชุน เพราะลักษณะเป็นเพียงส่วนฐานทรงสี่เหลี่ยม ไม่มีการก่อหลังคา บันไดความสูง 5 ชั้น ปลายบันไดออกแบบงอนโค้ง ภายในเป็นที่ตั้งของคิวลิงค์ (แต่สูญหายไปแล้ว) จึงเป็นไปได้ว่าเป็นจันทิตี่สร้างเสริมจันทиторชุนมากกว่าจะเป็นการสร้างเป็นของตนเอง รวมทั้งจันทิเมมาร์ได้สร้างให้หันหน้าเข้าหาจันทиторชุน ซึ่งแปลกแตกต่างจากการสร้างศาสนสถานอื่น ๆ



จันทиторชุน คริสต์ศตวรรษที่ 7-8 ที่ราบสูงเตียง เมืองไวโนโซโบ เกาะชวากลาง



จันทิเสมาร์ คริสต์ศตวรรษที่ 7-8 ที่ราบสูงเตียง เมืองไวโนไซโบ เกาะชวากลาง



จันทิเสมาร์ (ชาย) และจันทิอรชุน (ขวา)